

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Soňa Ulrychová

Zemědělství Litoměřicka v transformačním období

Bakalářská práce

Praha 2006

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Vít Jančák, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně pouze s použitím literatury a pramenů uvedených v seznamu literatury.

V Hoštce, dne 20. 8. 2006

Poděkování

Ráda bych poděkovala RNDr. Vítu Jančákovi, Ph.D. za pomoc při zpracování této práce, za cenné rady a připomínky.

Obsah

1. Úvod	10
2. Metody zpracování, literatura	12
2.1 Prameny, statistické údaje a literatura	12
2.2 Vymezení modelového území	13
2.3 Dotazníkové šetření za rok 2005	14
3. Charakteristika zemědělství v okrese Litoměřice	15
3.1 Přírodní podmínky	15
3.2 Struktura půdního fondu	17
3.3 Zaměstnanost	20
3.4 Rostlinná výroba	21
3.4.1 Ovocnářství	25
3.4.2 Chmelařství	26
3.4.3 Vinařství	27
3.4.4 Zelinářství	27
3.5 Živočišná výroba	28
4. Zemědělství v modelovém území	31
4.1 Změny struktury využití půdního fondu v modelovém území	31
4.2 Rostlinná výroba	34
4.3 Živočišná výroba	37
4.4 Zaměstnanost	37
4.5 Využívání dotačních titulů v modelovém území	40
5. Analýza SWOT zemědělství v okrese Litoměřice	42
6. Budoucnost zemědělské výroby	44
6.1 Budoucnost zemědělské výroby na Litoměřicku	44
7. Závěr	46

Zdroje 47
Přílohy 51

Seznam obrázků

- Obr. č. 3.1: Struktura zemědělského půdního fondu v okrese Litoměřice, Ústeckým kraji a Česku (stav k 31.12.2004)
- Obr. č. 3.2 : Podíl zemědělské a nezemědělské půdy na celkové rozloze (stav k 31. 12. 2004)
- Obr. č. 3.3: Podíl rostlinné a živočišné výroby na tvorbě hrubé zemědělské produkce v okrese Litoměřice a v Česku (1990)
- Obr. č. 3.4: Struktura osevních ploch na orné půdě v okrese Litoměřice, Ústeckým kraji a Česku v roce 2001
- Obr. č. 3.5: Vývoj hektarových výnosů obilí v okrese Litoměřice v letech 1990 – 2001 (t/ha)
- Obr. č. 3.6: Vývoj osevních ploch řepky v okrese Litoměřice v letech 1995 – 2001 (ha)
- Obr. č. 3.7: Struktura ovocných sadů dle okresů v Ústeckém kraji v roce 2004
- Obr. č. 3.8: Struktura ovocných sadů v okrese Litoměřice, Ústeckém kraji a Česku (2000)
- Obr. č. 3.9: Struktura ploch pěstování zeleniny dle okresů v roce 2000
- Obr. č. 3.10: Podíl počtu hospodářských zvířat v okrese Litoměřice, Ústeckém kraji a Česku (2000)
- Obr. č. 3.11: Vývoj intenzity chovu skotu a krav v okrese Litoměřice, Ústeckém kraji a Česku (počet kusů a 100 ha zemědělské půdy)
- Obr. č. 3.12: Vývoj intenzity chovu prasat v okrese Litoměřice, Ústeckém kraji a Česku (počet kusů na 100 ha zemědělské půdy)
- Obr. č. 4.1: Podíl zemědělské půdy v roce 1990 v modelovém území
- Obr. č. 4.2: Index změny zemědělské půdy v letech 1990 – 2000 v modelovém území, rok 1990 = index 100
- Obr. č. 4.3: Procento zornění v roce 1990 v modelovém území
- Obr. č. 4.4: Index změn podílu orné půdy v letech 1990 – 2000 v modelovém území, rok 1990 = index 100
- Obr. č. 4.5: Podíl trvalých kultur na zemědělské půdě v roce 1990 v modelovém území
- Obr. č. 4.6: Index změn podílu trvalých kultur v letech 1990 – 2000 v modelovém území, rok 1990 = index 100
- Obr. č. 4.8: Struktura osevních ploch v modelovém území v letech 1988 a 2005
- Obr. č. 4.9: Vzdělanostní struktura ekonomicky aktivních v zemědělství v modelovém území v roce 2005 a v okrese Litoměřice v roce 2000
- Obr. č. 4.10: Věková struktura ekonomicky aktivních v zemědělství v modelovém území v roce 2005 a v okrese Litoměřice v roce 2000

Seznam tabulek

- Tab. č. 3.1: Rozčlenění orné a zemědělské půdy v okrese Litoměřice do výrobních podoblastí k 31.12. 2003
- Tab. č. 3.2: Změny ve využití půdy v okrese Litoměřice v letech 1990 – 2004
- Tab. č. 3.3: Věková struktura zaměstnanců v zemědělství v okrese Litoměřice (2000)
- Tab. č. 3.4: Srovnání věkové struktury ekonomicky aktivních v zemědělství okres – kraj - Česko v roce 2000 v (%)
- Tab. č. 3.5: Srovnání vzdělaností struktury zaměstnanců v zemědělství okres – kraj – Česko v roce 2000 v (%)
- Tab. č. 4.1: Využití půdního fondu v ČR, o. Litoměřice a v m. území v letech 1990 – 2000
- Tab. č. 4.2: Hektarové výnosy hlavních plodin v jednotlivých zemědělských podnicích v modelovém území a v okrese Litoměřice v roce 2005 v (t/ha)
- Tab. č. 4.3: Osevní plochy jednotlivých zemědělských podniků v modelovém území v letech 1988 a 2005 v (ha)
- Tab. č. 4.4: Počet kusů hospodářských zvířat chovaných v modelovém území v letech 1988 a 2005
- Tab. č. 4.5: Podíl ekonomicky aktivních v zemědělství v roce 1990 a 2000 v obcích v modelovém území (%)
- Tab. č. 4.6: Postupné navyšování platby na plochu v (%)

Seznam příloh

- Příloha č. 9.1: Cena zemědělské půdy v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice (rok 1995)
- Příloha č. 9.2: Podíl zemědělské půdy na celkové rozloze v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice v roce 2000
- Příloha č. 9.3: Procento zornění v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice v roce 2000
- Příloha č. 9.4: Podíl trvalých kultur na zemědělské půdě v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice v roce 2000
- Příloha č. 9.5: Index změny rozlohy zemědělské půdy v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice letech 1990 a 2000
- Příloha č. 9.6: Index změny rozlohy orné půdy v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice letech 1990 a 2000
- Příloha č. 9.7: Index změny rozlohy trvalých kultur v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice letech 1990 a 2000
- Příloha č. 9.8: Zaměstnanost v zemědělství v jednotlivých obcích okresu Litoměřice v roce 1991
- Příloha č. 9.9: Zaměstnanost v zemědělství v jednotlivých obcích okresu Litoměřice v roce 2001
- Příloha č. 9.10: Bývalé JZD v okrese Litoměřice
- Příloha č. 9.11: Dotazníkové šetření 2006
- Příloha č. 9.12: Hranice jednotlivých katastrálních území okresu Litoměřice

ABSTRACT

This work shall engage the agriculture in the Litoměřice region during the transformation period, after the year 1989. I analyse changes that occurred in the agricultural production, employment and the soil fund in the Litoměřice region and in the modeled area, during last 16 years. I also pay my attention on using the grants by agriculture companies in the modeled area. I have used data from Statistic counts (mainly Agrocenz) and my own questionnaire. In the final part of my work, upon the analysis, I have created the SWOT analysis of the agriculture production in the Litoměřice region and I have also proposed the perspectives of the agriculture in the observed region.

1. Úvod

Zemědělská výroba má své specifické postavení mezi ostatními sektory ekonomiky. Na celkové zaměstnanosti se sice podílí jen 3 %, což je dnes již srovnatelné se západoevropskými zeměmi. Na počátku 90. let bylo v průměru zaměstnáno 7 % ekonomicky aktivních obyvatel (Bičík, Jančák 2006). Transformační proces v Česku byl nastartován změnou politického systému v roce 1989 a od té doby české zemědělství doznalo značných změn. Co se nejvíce změnilo, je prostředí, ve kterém se vše odehrává. Zemědělská výroba se přesunula z exkluzivně chráněného a podporovaného prostředí do prostředí liberálního a tvrdého, které umožňuje přežít jen silným a připraveným.

Práce se zabývá vývojem zemědělské výroby v okrese Litoměřice v transformačním období a jeho současným stavem. Cílem práce je postihnout změny, ke kterým došlo v průběhu posledních 16 let. Chtěla bych sledovat, jak se změnila či nezměnila specializace a charakter zemědělských závodů a také analyzovat a zhodnotit výrobní zaměření v závislosti na velikosti zemědělského podniku, jaké dotační tituly jsou využívány a jak vidí zemědělci svoji budoucnost v rámci Evropské unie.

Práci rozdělují do sedmi hlavních kapitol. Po úvodní kapitole následuje metodologická část, kde uvádím stručný přehled literatury a způsob vymezení modelového území. Další kapitola je věnovaná souhrnné geografické charakteristice okresu. Popisují zde přírodní i socioekonomické podmínky pro zemědělskou výrobu a celkově charakterizují zemědělství v litoměřickém okrese v transformačním období. Snažím se uvést zemědělskou výrobu v okrese Litoměřice v širším rámci (srovnání s okresy Ústeckého okresu a s průměrem ČR). Čtvrtá kapitola charakterizuje zemědělství v modelovém území. Zde jsem zvolila komparativní metodu, kdy na základě dostupných dat srovnávám stav zemědělství v roce 1988 a 2005. Dále v této kapitole analyzuji rozdílnost zemědělské výroby ve velikostně odlišných podnicích a také zde popisují dotační tituly, které jsou využívány v modelovém území.

V závěrečných dvou kapitolách se na základě výsledků analytických rozborů snažím vytvořit analýzu SWOT zemědělské výroby v okrese Litoměřice a nastínit perspektivy zemědělství ve sledované oblasti.

..

Základní hypotézy, které v práci ověřuji, jsou:

- Jednou z nejvýraznějších změn, kterou české zemědělství prošlo, byl prudký pokles počtu pracovníků a tento trend se jistě bude týkat i modelového území.
- S ohledem na velmi dobré podmínky pro rostlinou výrobu se na Litoměřicku také projeví obecný trend snižování podílu živočišné produkce na celkové hrubé zemědělské produkci.
- Na Litoměřicku i v modelovém území nedochází vzhledem ke kvalitním podmínkám pro zemědělskou výrobu, především rostlinou, ke snížení podílu zemědělské a orné půdy.
- Na Litoměřicku dochází stejně jako v celé České republice ke zvyšování průměrného věku zaměstnanců.

2. Metody zpracování, literatura

2.1 Prameny, statistické údaje a literatura

V této části práce se snažím podat přehled základní literatury k tématu mé práce. Prameny, které jsem při zpracování bakalářské práce použila lze rozdělit do 3 skupin:

- literatura zaměřená na transformaci zemědělství
- literatura zabývající se vstupem Česka do EU a celkovou dotační politikou
- statistické údaje, internetové zdroje a periodika

Transformačním procesům ve společnosti se věnuje sborník pod vedením M. Hampla (Hampl a kol. 1996). Část publikace je věnována regionálním aspektům transformace českého zemědělství (Bičík, Götz 1996). Autoři stanovují výsledky a specifika socialistického hospodaření, tendence zemědělské výroby a také se zabývají transformací společenských vztahů v zemědělství.

V publikaci Uzemní diferenciaci českého zemědělství a její vývoj (Jančák, Götz 1997) se autoři zabývají přírodními a socioekonomickými podmínkami pro zemědělskou výrobu a také vývojem rozlohy a struktury zemědělského půdního fondu. Dále se autoři zabývají změnami v rozmístění rostlinné a živočišné výroby v období první fáze transformace. Bičík, Jančák (2005) ve své monografii řeší vývoj českého zemědělství po roce 1990 (zaměstnanost v zemědělství, vývoj vlastnických struktur atd.), vývojem struktury a převažujícími procesy v zemědělském půdním fondu. Dále autoři uvádějí etapy transformačního procesu a perspektivy českého venkova po vstupu Česka do EU. Tematikou transformace českého zemědělství se také zabýval Götz (1994) v článku *Regional inequalities in agricultural transformation in the Czech Republic* uveřejněném v *Acta Universitatis Carolinae*.

Příklad transformace na mikroregionální úrovni podávají ve svých magisterských pracích T. Zeman (2000) a M. Podestát (2003) a např. Jančák (1996) – Výzkumná zpráva „Kocába“ nebo Jančák 1997 – disertace. Zeman vymezil v okrese Benešov dvě území, která se podle mnoha ukazatelů co nejvíce liší, na kterých porovnává dopady transformace a současného stavu zemědělských podniků. Podestát se ve své práci zabývá vývojem zemědělské výroby v modelovém území okresu Domažlice.

Druhý okruh literatury tvoří literatura vydaná k příležitosti vstupu Česka do Evropské unie. Velmi přínosná je publikace vydaná ministerstvem zemědělství *Co přinese vstup do EU našemu zemědělství a venkovu* (2003), kde je zpracována kapitola o výhodách a nevýhodách členství v EU pro naše zemědělství a také jsou zde popsány některé dotační

tituly. Podobnou tematikou se zabývají tituly také vydané ministerstvem zemědělství Venkov v rozšířené Evropě, Podpora zemědělství v rozšířené Evropě všechny vydané v roce 2003. Cílem těchto publikací bylo poskytnout dostatek informací o možnostech, které může po vstupu Česka do EU venkov využívat, ale i o překážkách, které mohou vesnické oblasti na unijní cestě potkat. Velmi přínosná pro mě byla informační příručka europoslance H. Fajmona Čeští zemědělci a Společná zemědělská politika Evropské unie (2006), která podává přehled o principech, cílech a fungování Společné zemědělské politiky EU a také se věnuje postavení České republiky.

Při charakteristice zemědělství v okrese Litoměřice jsem využívala materiály Českého statistického úřadu (Sčítání lidu, domů a bytů; Agrocensus 2000, statistický bulletin atd.), Českého statistického úřadu v Litoměřicích, Českého úřadu zeměměřického a katastrálního a Krajského úřadu Ústeckého kraje.

Kapitolu o zemědělství v modelovém území jsem zpracovala na podkladě dat Centrálního informačního systému Výsledky hospodaření JZD a státních statků v ČR za rok 1988, Agrodat Praha. Tyto data jsem porovnávala s daty získanými dotazníkovým šetřením v zemědělských podnicích hospodářících v modelovém území.

Z internetových zdrojů jsem čerpala převážně ze stránek ministerstva zemědělství www.mze.cz, Českého statistického úřadu www.czso.cz a internetového zemědělského portálu www.agroweb.cz. Na stránkách ministerstva zemědělství je mnoho informací o zemědělské výrobě, vodním i lesním hospodářstvím. Jsou zde také zveřejněny Zprávy o stavu zemědělství (Zelené zprávy). Na internetovém zemědělském portálu je mnoho článků týkajících se aktuálních problémů zemědělství.

Z periodik se zemědělskou tematikou jsem využívala převážně týdeník Zemědělec. Dále jsem částečně využívala i popularizační měsíčníky Agro magazín a Farmář.

2.2 Vymezení modelového území

Modelové území jsem vymezila na základě hranic zemědělských podniků v roce 1988. Pro získání empirických dat jsem zvolila východní část okresu Litoměřice, která je na pomezí „sudet“ a Polabí. Zvolené území bylo v minulosti obhospodařováno JZD Hoštka. Pro tuto volbu jsem se rozhodla z několika důvodů. Jedná se o oblast s vysokou cenou zemědělské půdy a zároveň s vysokou zaměstnaností v zemědělství na přelomu 80. let. Stejnou charakteristiku mají i bývalé JZD v jihozápadní části okresu. Území JZD Hoštka jsem nakonec zvolila vzhledem k mé znalosti zdejšího území.

2.3 Dotazníkové šetření za rok 2005

V současné době není možné získat základní údaje za jednotlivé zemědělské podniky od státních institucí. Dotazník jsem připravila na základě dotazníku, který pro svou magisterskou práci sestavil M. Podestát (2003). Dotazník jsem upravila, aby byl méně obsáhlý a aby se zjištěná data za jednotlivé podniky mohla porovnat se stavem v roce 1988. Dotazník obsahuje 5 okruhů otázek: o půdním fondu; zaměstnancích; rostlinné a živočišné výrobě a otázky týkající se dotací (viz příloha č. 9.11).

Zemědělské podniky a soukromě hospodařící zemědělce, kteří hospodaří ve vymezeném modelovém území jsem vyhledala na zveřejněném seznamu příjemců dotací za loňský a předloňský rok. V modelovém území hospodaří jeden zemědělský podnik, který má v regionu dominantní postavení a několik soukromě hospodařících zemědělců. Jelikož se jedná o relativně malé území oslovila jsem představitele největšího zemědělského podniku, soukromého zemědělce, který má největší výměru v modelovém území, 125 hektarů (dále soukromě hospodařící zemědělec „125“) a soukromého zemědělce, který má průměrnou obhospodařovanou výměru zemědělské půdy 50 hektarů (dále soukromě hospodařící zemědělec „50“). Z důvodů malé výměry modelového území a nízkého počtu dotazovaných nemohu dotazníkové šetření přeceňovat. Získané informace mi poslouží k lepší orientaci ve změnách během transformačního období a verifikaci hlavních obecných trendů vývoje.

3. Charakteristika zemědělství v okrese Litoměřice

Dnešní okres Litoměřice leží v jihovýchodní části Ústeckého kraje podél soutoku Labe s Ohří. Rozlohou 1 032 km² je druhým největším okresem kraje a těží ze své velmi výhodné horizontální i vertikální geografické polohy. Na severozápadě na litoměřický okres navazuje Liberecký kraj, a to okresem Česká Lípa, svojí jižní a jihovýchodní hranicí sousedí dále s okresy Kladno a Mělník z kraje Středočeského. Avšak Litoměřicko již můžeme považovat za suburbanistický region v zázemí Prahy.

Hospodářství okresu Litoměřice je reprezentováno především průmyslovými, obchodními, stavebními a zemědělskými organizacemi. Zemědělství je zde známé svou specializací na ovocnářství, zelinářství, chmelařství a vinařství a v okrese je rovněž nejvyšší podíl soukromě hospodařících rolníků z celého kraje.

3.1 Přírodní podmínky

Zemědělskou výrobu, zvláště její objem a strukturu, ovlivňuje celá řada faktorů. Vedle ekonomických a sociálních předpokladů jsou nejdůležitější přírodní podmínky. Ty představují komplex mnoha dílčích faktorů, které můžeme rozdělit do tří hlavních skupin: charakter reliéfu, půdní předpoklady a klimatické podmínky. Souhrn těchto faktorů vytváří regionálně diferencované podmínky pro pěstování plodin a pro chov hospodářských zvířat. Tyto faktory však nepůsobí izolovaně, ale společně, navzájem se ovlivňují a mnohdy se jejich účinky vzájemným působením násobí. Proto je třeba hledat syntetické ukazatele, které by zahrnuly celý komplex jednotlivých dílčích faktorů. Syntetická hodnocení jsou potřebná hlavně pro praktické využití. Komplexních hodnocení přírodních předpokladů pro zemědělskou výrobu bylo v minulosti vypracováno několik. Syntetické ukazatele jsou zemědělské výrobní oblasti, BPEJ, PES, produkční schopnost zemědělské/orné půdy, úřední cena zemědělské půdy (Jančák, Götz 1997).

Přírodní faktory

Největší část litoměřického okresu náleží do kategorie pahorkatin s výškovými rozdíly 30 – 150 m. Nadmořská výška se zde pohybuje většinou od 300 do 600 m n. m. V oblasti podél dolního toku Ohře a podél Labe spadá typ reliéf do kategorie rovin. Výškové rozdíly v těchto oblastech jsou do 30 m a obvyklá nadmořská výška je do 300 m n. m (Školní atlas České republiky 1999).

V litoměřickém okrese jsou zastoupeny půdy černozemí, hnědozemí a podél Ohře a Labe nivní půdy. Převažují půdy jílovitohlinité a hlinité. Většina zemědělské půdy spadá do středně těžkých půd.

Téměř celý okres spadá do teplé podnebné oblasti. Pouze sever a severovýchod okresu náleží do mírně teplé oblasti. Roční úhrn srážek je nejnižší v jihozápadní části okresu. Tato oblast spadá do srážkového stínu Krušných hor a projevuje se i v oblasti Podřipska. Průměrné roční srážky v těchto suchých oblastech se pohybují do 500 mm, v ostatních částech v rozmezí 500 – 600 mm (Školní atlas České republiky 1999).

Syntetické ukazatele

Na základě diferenciací přírodních podmínek byly v České republice vymezeny zemědělské výrobní oblasti. První vymezení proběhlo v období první republiky a v dalších letech bylo několikrát upravováno. V 50. letech byly pro území České republiky vytvořeny na základě komplexní klasifikace přírodních a částečně i ekonomických podmínek pro zemědělství výrobní typy. Při klasifikaci byly sledovány nadmořská výška, množství srážek, členitost povrchu a jeho expozice, teplota vzduchu, půdní charakteristiky a ekonomické ukazatele. Vznikly tak čtyři výrobní typy: kukuřičný, řepařský, bramborářský a horský. V rámci každého typu byly vymezeny na základě klasifikace půdních druhů podtypy. Na základě definovaných výrobních typů pak bylo vymezeno pět zemědělských výrobních oblastí a jedenáct podoblastí. Kukuřičná: K1; K2; K3, řepařská: R1; R2; R3, bramborářská: B1; B2, bramborářsko-ovesná: B3 a horská: H1; H2 (Götz, Novotná 1995).

Tab. č. 3.1: Rozčlenění orné a zemědělské půdy v okrese Litoměřice do výrobních podoblastí k 31.12. 2003

Výrobní podoblast	Orná půda (ha)	%	Zemědělská půda (ha)	%
R1	24 852	41,17	28 890	39,13
R2	20 354	33,72	23 357	31,64
R3	10 487	17,37	13 135	17,79
B1	4 585	7,60	8 326	11,28
B2	87	1,44	120	0,16

Zdroj: Statistická ročenka půdního fondu ČR. Český úřad zeměměřický a katastrální, Praha, 2002.

V litoměřickém okrese je nejvíce zemědělské a orné půdy zastoupeno v řepařské výrobní oblasti. Nízký podíl půdy je zastoupen v bramborářské výrobní oblasti (viz tab. č. 3.1). Žádný z okresů Ústeckého kraje nemá zastoupení půdy v kukuřičné výrobní oblasti, ale zemědělské a orné půdy okresů Děčín, Teplice, Chomutov a Ústí nad Labem spadají do horské výrobní oblasti.

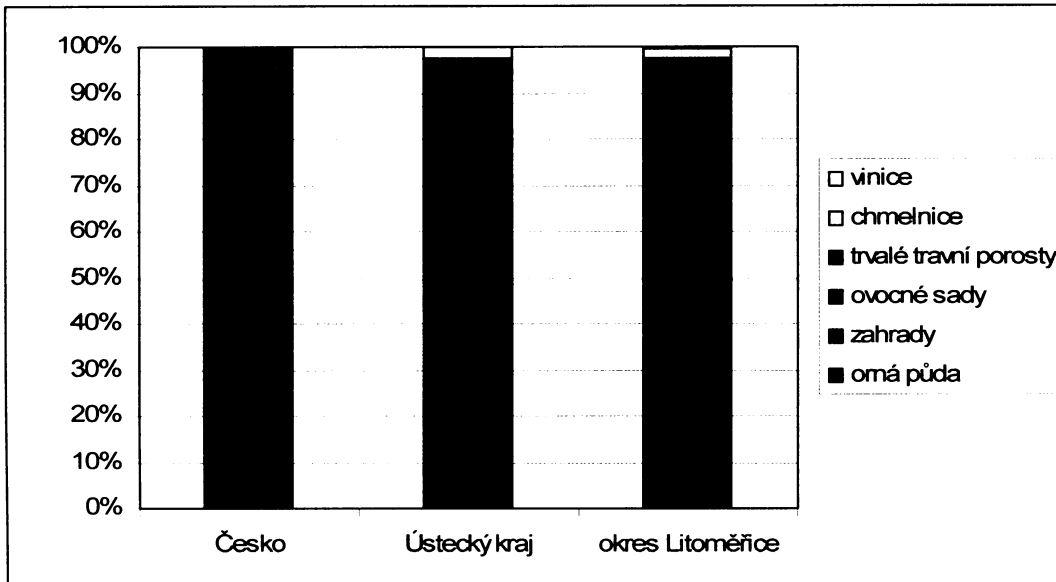
V 70. letech byly prostorově vymezeny tzv. bonitované půdně ekologické jednotky (BPEJ). Konkrétní vlastnosti bonitovaných půdně ekologických jednotek jsou vyjádřeny pětimístním kódem. První údaj kódu vyjadřuje příslušnost ke klimatickému regionu, druhé a třetí místo stanoví příslušnost k určité hlavní půdní jednotce, čtvrté číslo vyjadřuje kombinaci sklonitosti a expozice, páté číslo kombinaci hloubky půdy a skeletivosti. Soustava BPEJ byla využita k stanovení produkční schopnosti zemědělské půdy (Götz, Novotná 1995). Produkční schopnost nejúrodnějších BPEJ je vyjádřena hodnotou 100. V okrese Litoměřice je produkční schopnost zemědělské půdy 55 – 65 bodů. To dokazuje to, že na Litoměřicku jsou výhodné podmínky pro zemědělství, ale v jiných oblastech jsou mnohem lepší.

Další možný způsob hodnocení územní diferenciací podmínek pro zemědělskou výrobu je úřední cena půdy, která byla stanovena pro všechna katastrální území v České republice. (viz příloha č. 9.1)

3.2 Struktura půdního fondu

Významné postavení zemědělství na Litoměřicku dokumentuje výměra zemědělské půdy, která činí téměř 74 tisíc hektarů, což je 72 % z celkové rozlohy okresu. Tato hodnota vysoce převyšuje celorepublikový podíl zemědělské půdy (54 %). Obrázek č. 3.1 potvrzuje významnost zemědělství v okrese. Nadprůměrné jsou všechny složky s výjimkou trvalých travních porostů. Podíl ovocných sadů na Litoměřicku je 3x vyšší než v Česku. V okrese Litoměřice je soustředěna polovina sadů celého Ústeckého kraje.

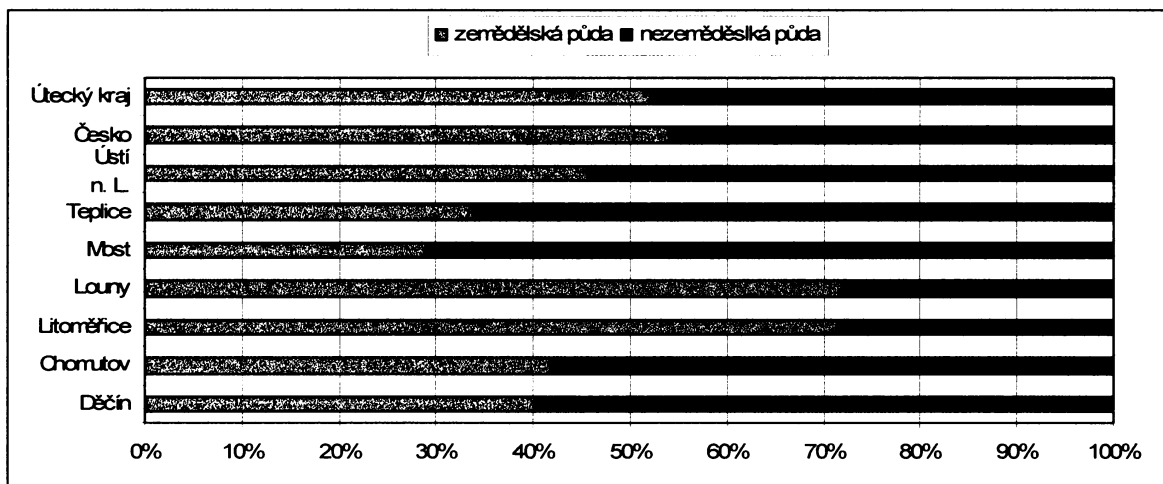
Obr. č. 3.1: Struktura zemědělského půdního fondu v okrese Litoměřice, Ústeckým krajem a Česku (stav k 31.12.2004)

Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz (1. 3. 2006)

Struktura půdního fondu se liší v jednotlivých okresech. V následujících grafech je srovnání zemědělského půdního fondu v Ústeckém kraji podle jednotlivých okresů. Největší výměru zemědělské půdy vykazují okresy Litoměřice (73 752 ha) a Louny (80 353 ha). Oba tyto okresy jsou výrazně nadprůměrné z hlediska podílu zemědělské půdy na celkové rozloze okresu, neboť zemědělská půda zde zaujímá shodně téměř 72 % celkové výměry. Ostatní okresy vykazují podíly zemědělské půdy mnohem nižší.

Obr. č. 3.2 : Podíl zemědělské a nezemědělské půdy na celkové rozloze (stav k 31. 12. 2004)

Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz (1. 3. 2006)

Na území okresů Louny a Litoměřice je dohromady více než polovina zemědělské půdy z celého kraje. Naopak nejmenším podílem přispívají do zemědělského půdního fondu kraje průmyslové okresy Most, Teplice a Ústí nad Labem.

Tab. č. 3.2: Změny ve využití půdy v okrese Litoměřice v letech 1990 – 2004

	1990 (ha)	1990 (%)	2004 (ha)	2004 (%)
Celková výměra	103 217	100,0	103 211	100,0
Zemědělská půda	74 255	71,9	73 752	71,5
Orná půda	60 897	59,0	60 293	58,4
Zahrady	1 918	1,9	1 961	1,9
Ovocné sady	2 751	2,7	2 709	2,6
Trvalé travní porosty	6 956	6,7	7 030	6,8
Chmelnice	1 487	1,4	1 509	1,5
Vinice	246	0,2	250	0,2
Nezemědělská půda	28 962	28,1	29 459	28,5
Lesní plochy	16 815	16,3	16 831	16,3
Vodní plochy	1 801	1,7	1 838	1,8
Zastavěné plochy a nádvoří	1 863	1,8	2 009	1,9
Osatní plochy	8 483	8,2	8 781	8,5

Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz (1. 3. 2006)

Od roku 1990 došlo v okrese Litoměřice k poklesu zemědělské půdy, o 0,4 %. Také podíl orné půdy se snížil o 0,6 %. Orná půda tvoří v současné době bezmála 40 % rozsahu státního území (okres Litoměřice 46 % rozsahu území). Její hodnota dosáhla maxima v 80. letech 19. století a po tomto vrcholu se její rozloha, podobně jako ve většině ostatních vyspělých zemích Evropy, soustavně zmenšuje (Bičík, Jančák 2005). Naopak se zvýšil podíl travních porostů a vodních ploch. Došlo také k většímu zvýšení podílu zastavěných ploch. To souvisí s procesem suburbanizace, která se v České republice projevuje v posledním desetiletí. Oblast Litoměřic a převážně okolí Roudnice nad Labem můžeme považovat za suburbanistický region v zázemí Prahy. V těchto oblastech dochází k masové bytové výstavbě a výstavbě luxusních rodinných domů, do kterých se stěhují obyvatelé z Prahy.

3.3 Zaměstnanost

Transformační procesy v českém zemědělství se v období let 1989 až 2001 projevily ve výrazném snížení zaměstnanosti v zemědělství. Zaměstnanost v zemědělství na Litoměřicku se snížila o téměř 60 %, přičemž nejdynamičtěji probíhalo snižování zaměstnanosti v letech 1991 a 1992. V roce 1991 pracovalo v zemědělském sektoru na území litoměřického okresu téměř 10 tisíc osob, reprezentujících necelých 16 % zaměstnaných a z porovnání s celorepublikovým průměrem (7 %) vyplývá vysoká závislost Litoměřicka na zemědělství. V roce 2001 to bylo už jen necelých 4 tisíce osob, které představují pouze 7 % všech zaměstnaných. Avšak zaměstnanost v zemědělství je stále nadprůměrná, v ČR 4 % (Český statistický úřad. www.czso.cz 1. 3. 2006).

Tab. č. 3.3: Věková struktura zaměstnanců v zemědělství v okrese Litoměřice (2000)

věková skupina	pracovníci v hl. zaměstnání	z toho		
		zaměstnanci	Pracující člen družstva, akcionáři a.s,	SHR
do 24	150	101	7	23
25 – 29	158	86	17	31
30 – 34	152	95	20	27
35 – 39	200	117	32	46
40 – 44	257	159	54	43
45 – 49	365	198	99	52
50 – 54	440	199	151	77
55 – 59	226	104	70	48
60 – 64	37	27	5	3
65 a více	33	24	2	1

Zdroj: Agrocensus 2000. ČSÚ, Praha.

Zemědělství v poslední době nepatří mezi vyhledávané pracovní obory, to potvrzuje předešlá tabulka. Do zemědělství přicházejí pouze ti, kteří pokračují v rodinné tradici. Neoblíbenost zemědělských oborů potvrzuje i vývoj Střední zemědělské školy v Roudnici, která má více 150letou tradici. Ještě před 10 lety sloužila škola k výchově budoucích zemědělců, dnes je hlavním posláním trénink fotbalistů. K areálu školy patří Školní statek Vědomice, jehož některé budovy byly předělány na posilovny a pozemky v blízkém okolí jsou dnes fotbalová hřiště.

Z celkového počtu pracujících v zemědělství na Litoměřicku (2015) jich soukromě hospodaří 351 (17 %), což je o 7 % více než celorepublikový průměr.

Při pohledu na tabulku č. 3.4 vidíme, že okres Litoměřice má velmi nízký podíl mladých zaměstnanců. S porovnáním s Českem nižší téměř o 10 %. Do budoucna to bude pro tento zemědělský region znamenat jistě problém.

Tab. č. 3.4: Srovnání věkové struktury ekonomicky aktivních v zemědělství okres – kraj – Česko v roce 2000 (%)

	Celkem	Do 34 (%)	35 - 49 (%)	Nad 50 (%)
Okres Litoměřice	2 015	22,8	40,3	36,8
Ústecký kraj	5 371	30,6	36,3	33,1
Česko	112 934	31,7	36,3	32,0

Zdroj: Agrocensus 2000. ČSÚ, Praha

K 30. 9. 2000 byl nejčastější typ vzdělání u pracovníka v zemědělství střední bez maturity, tedy učňovské a odborné, v okrese Litoměřice byl podíl o 10 % nižší než podíl celorepublikový. Na Litoměřicku je i vysoký podíl pracovníků pouze se základním vzděláním. Vysoké podíly pracovníků se základním vzděláním a středním bez maturity jsou ve vzájemné závislosti s vyšším počtem pracovníků v předdůchodovém věku.

Tab. č. 3.5: Srovnání vzdělaností struktury zaměstnanců v zemědělství okres – kraj – Česko v roce 2000 v (%)

	Základní	Střední bez maturity	Úplné střední s maturitou	Nástavbové nebo vyšší odborné	Vysokoškolské bakalářské	Vysokoškolské
Okres Litoměřice	25,8	50,0	19,6	0,4	0,1	4,0
Ústecký kraj	30,5	63,5	24,6	0,6	0,1	5,4
Česko	18,8	59,1	21,6	0,4	0,1	5,3

Zdroj: Agrocensus 2000. ČSÚ, Praha

3.4 Rostlinná výroba

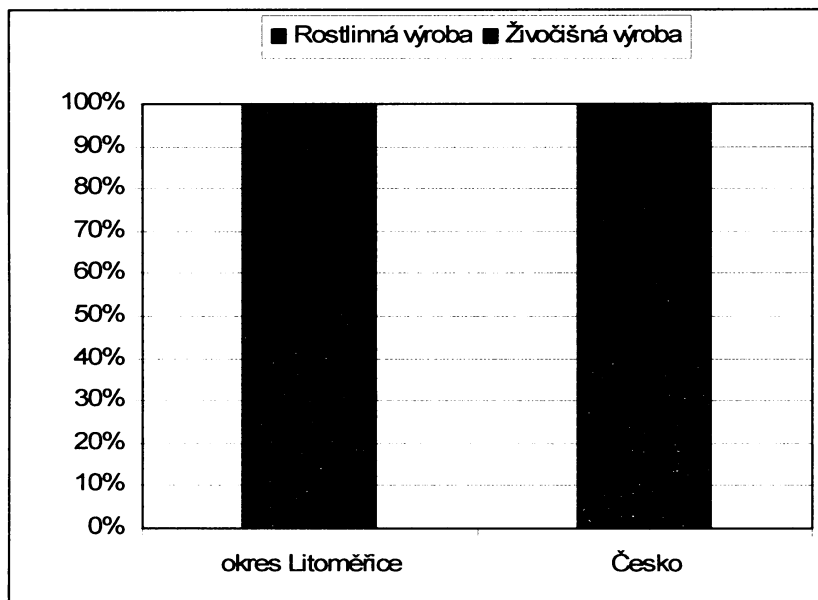
„Rostlinná výroba je základním odvětvím zemědělské výroby. Kromě plodin určených k přímé spotřebě obyvatelstva zabezpečuje i krmivovou základnu pro hospodářské zvířectvo a suroviny pro potravinářský průmysl.“ (Jančák, Götz 1997, s. 48)

Význam rostlinné výroby v okrese Litoměřice dokumentuje následující obrázek, na kterém je zřetelně vidět velký rozdíl podílů rostlinné a živočišné výroby na tvorbě hrubé zemědělské produkce. Při porovnání s republikovým průměrem, kde podíl rostlinné a živočišné výroby na tvorbě HZP byl v poměru 41,8 : 58,2 (na Litoměřicku 55,4 : 44,6) je vidět velká dominance rostlinné výroby na Litoměřicku.

živočišné výroby na tvorbě HZP byl v poměru 41,8 : 58,2 (na Litoměřicku 55,4 : 44,6) je vidět velká dominance rostlinné výroby na Litoměřicku.

Litoměřicko patří do druhé oblasti s nejvyšší intenzitou rostlinné výroby. To je patrně způsobeno vysokým podílem lukrativních produktů rostlinné výroby (chmel, zelenina, vinařství).

Obr. č. 3.3: Podíl rostlinné a živočišné výroby na tvorbě hrubé zemědělské produkce v okrese Litoměřice a v Česku (1990)

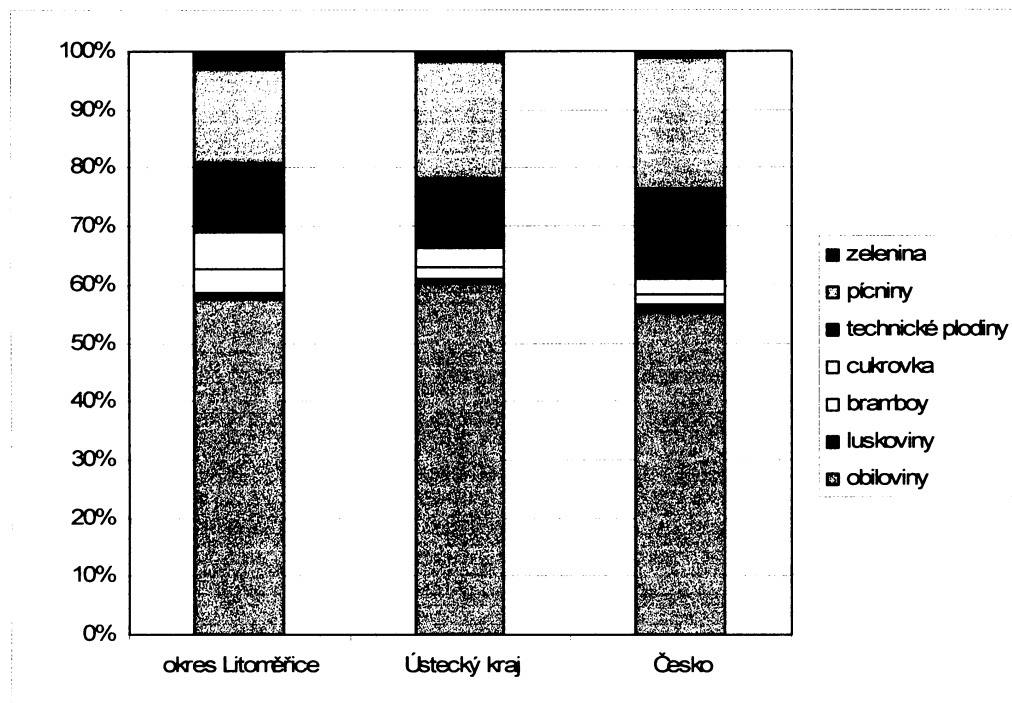

Zdroj: Materiály Českého statistického úřadu v Litoměřicích

Hlavní skupinou pěstovaných zemědělských plodin jsou jednoznačně a dlouhodobě obiloviny. Velikost osevni plochy obilovin na Litoměřicku se sice za posledních 15 let udržovala zhruba na stejné úrovni, ovšem vzhledem ke snižování rozlohy všech osevních ploch podíl obilovin postupně narůstal. Zatímco na počátku devadesátých let tvořil podíl obilovin na celkové osevni ploše 45 %, v roce 2001 byly obilovinami oseto 56 % (viz obr. č. 3.4) orné půdy. Tento nárůst je i zapříčiněn nárůstem osevních ploch pšenice a to téměř o ¼. V průběhu sledovaného období došlo k výraznému nárůstu ploch brambor, avšak v posledních letech a i v budoucnu se počítá s celorepublikovým snížením ploch vymezených k pěstování brambor. Důvodem je výkupní cena brambor od zemědělců, která se pohybuje pod cenou výrobní. Od roku 1990 došlo jen k nevýraznému snížení plochy cukrovky a v roce 2001 zaujímá 6% podíl orné půdy. Do budoucna se počítá a drastickým snížením osevních ploch cukrovky. Přesto, že si okres zachovává významný podíl na produkci zeleniny, plochy určené její pěstování se v průběh posledních let převážně

zmenšovaly. Celková výměra ploch, na nichž se pěstovala zelenina, se mezi lety 1990 a 2004 zredukovala na méně než polovinu (kapitola 3.4.4).

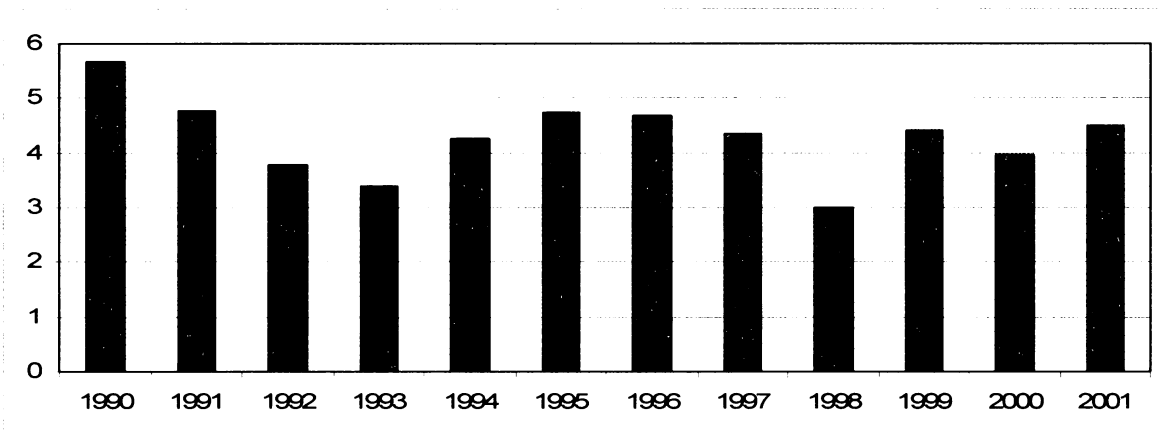
Obr. č. 3.4: Struktura osevních ploch na orné půdě v okrese Litoměřice, Ústeckým kraji a Česku v roce 2001

Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz (1. 3. 2006)

Rovněž z hlediska vývoje struktury pěstovaných druhů obilovin je možné konstatovat značnou stálost z hlediska neměnné dominance pšenice. Ječmen je oset pouze na polovině osevní plochy pšenice, žito a oves mají pouze doplňkový význam. Ve sledovaném období došlo k poklesu hektarových výnosů obilovin (viz obr. č. 3.5). Jedním z důvodů méně úspěšného pěstování obilovin je nedodržování rajonizace a nevyužívání pěstebních technologií upravených na místní podmínky (Zelená zpráva 2000). Snížení spotřeby průmyslových a statkových hnojiv a nárůst necertifikovaných osiv je špatnou ekonomickou situací zemědělských podniků.

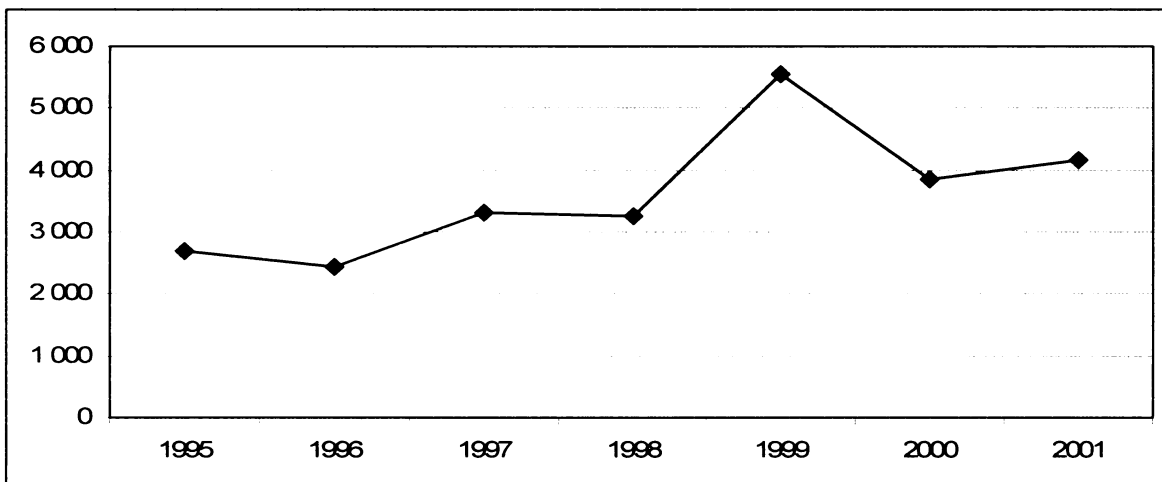
Obr. č. 3.5: Vývoj hektarových výnosů obilí v okrese Litoměřice v letech 1990 – 2001 (t/ha)

Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz (1. 3. 2006)

Významný podíl osevních ploch zaujímá také řepka olejná, jejíž vývoj osevních ploch v okrese Litoměřice je znázorněn v následujícím grafu. Bohužel se mi podařilo získat data pouze roky 1995 – 2001. „V ČR došlo od roku 1990 ke ztrojnásobení produkce. Řepka se u nás stala nejpěstovanější plodinou z olejnin, v roce 2005 tvořila 10 % všech osevů v ČR.“ (Fajmon 2006, s. 84)

Obr. č. 3.6: Vývoj osevních ploch řepky v okrese Litoměřice v letech 1995 – 2001 (ha)

Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz (1. 3. 2006)

3.4.1 Ovocnářství

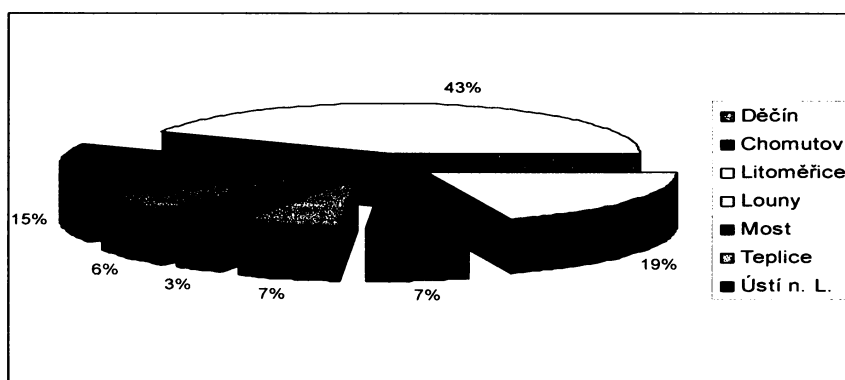
Ovoce se v příznivých klimatických podmínkách povodí řek Labe a Ohře pěstovalo už od desátého století. Na počátku 17. století bylo české ovocnářství na předním místě v Evropě. V 60. letech se začaly vysazovat nové sady. V porovnání se stavem v Evropě se jednalo o velmi intenzivní moderní výsadby s větším počtem stromů na hektar (600 až 800 ks a na velkých výměrách (50 až 200 ha). Výsadby tohoto typu se zastaralou odrůdovou skladbou tvoří 80 % současných produkčních výsadeb (Koncepce směrů rozvoje zemědělství a venkovských oblastí Ústeckého kraje 2006).

Po privatizaci v 90. letech došlo k výrazným změnám ve výměrách a druhové skladbě pěstovaného ovoce. Intenzivní pěstování ovoce v některých regionech téměř zaniklo nebo bylo výrazně redukováno (Roudnicko, Litoměřicko). Skladbu pěstování ovoce výrazně ovlivnil rozpad a zánik zpracovatelského průmyslu ovoce.

Nové výsadby ovocných sadů se začaly sázet až od roku 1995, kdy se částečně stabilizovaly vlastnické vztahy k pozemkům a hlavně byl státem vyhlášen dotační titul na podporu zakládání nových výsadeb. Vzhledem k vysoké finanční náročnosti v regionu obnova sadů neprobíhá potřebným tempem, což výrazně snižuje konkurenceschopnost ovocnářských firem (Koncepce směrů rozvoje zemědělství a venkovských oblastí Ústeckého kraje 2006).

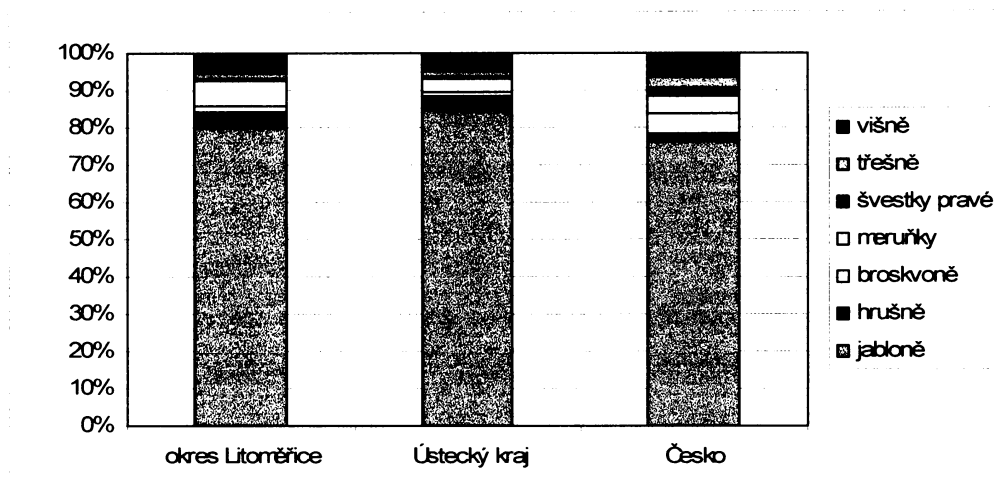
Téměř polovina ovocných sadů se nachází v okrese Litoměřice, větší plochy ovocných sadů se nacházejí i v okresech Louny a Chomutov (viz obr. č. 3.7). Na Litoměřicku se převážně pěstují hrušně, jabloně a meruňky. Rozsáhle sady jsou i třešně, višně a švestek (viz obr. č. 3.8).

Obr. č. 3.7: Struktura ovocných sadů dle okresů v Ústeckém kraji v roce 2004

Zdroj: Koncepce směrů rozvoje zemědělství a venkovských oblastí Ústeckého kraje. Krajský úřad Ústeckého kraje, 2006, 74 s.

Obr. č. 3.8: Struktura ovocných sadů v okrese Litoměřice, Ústeckém kraji a Česku (2000)

Zdroj: Agrocensus 2000. ČSÚ, Praha

3.4.2 Chmelařství

Chmel je významným vývozním artiklem českého zemědělství s nejdéší tradicí a výborným zvukem v celém světě. Ve vztahu k některým velmi rozvinutým zemím světa (např. Japonsku) je to nejvýznamnější komodita českého vývozu vůbec. Podíl vývozu na celkové produkci činí přes 80 %. Jedná se sice o plodinu pěstovanou pouze v některých regionech, tyto regiony jsou však na ní velmi silně závislé. Využití zemědělské půdy je v případě chmele několikanásobně vyšší ve srovnání s jinými zemědělskými plodinami.

Česká republika má v pěstování chmele nejdéší tradici na světě, na našem území se chmel pěstuje více než tisíc let. V roce 1929 jsme byli největším pěstitelem chmele na světě se 17 tisíci ha chmelnic. Český chmel je ve světovém pivovarnictví jednoznačným pojmem. Všeobecně je považován za surovinu nutnou pro výrobu špičkového piva a čeští zemědělci mají potřebné know-how i dobré technické vybavení pro pěstování. V rámci České republiky se chmel pěstuje ve třech tradičních chmelařských oblastech, z nichž největší je oblast Žatecká (75,5 %), dále jsou zde oblasti Úštěcká (12,5 %) a Tršická (12,0 %). Z chmelařských oblastí spadají do Ústeckého kraje větší část oblasti Žatecké a část oblasti Úštěcké. Ústecký kraj je tedy jednoznačně největším chmelařským regionem v České republice a třetím největším regionem s pěstováním chmele na světě (Konceptce směrů rozvoje zemědělství a venkovských oblastí Ústeckého kraje 2006).

3.4.3 Vinařství

Ústecký kraj patří k několika málo krajům ČR, kde se pěstuje a vyrábí víno. Všechny vinice v kraji se nacházejí pouze na území čtyřech okresů, nejvíce vinic je na Litoměřicku (150 ha) a Mostecku (103 ha), menší výměry pak vinic nalezneme v okresech Chomutov (22 ha) a Louny (12 ha). Vinařské oblasti okresu Litoměřice jsou oblast roudnická, žernosecká a tvoří značnou část českého vinařského regionu.

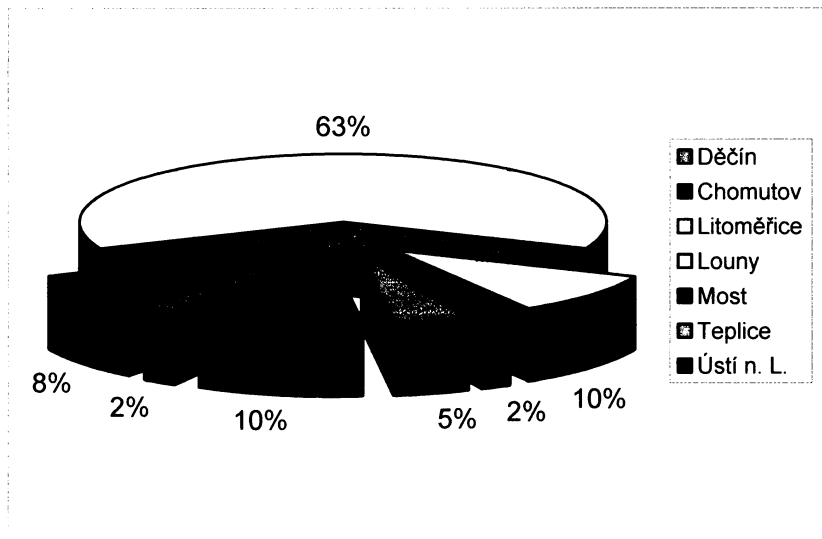
Roudnická vinařská oblast má 70 hektarů vinic situovaných podél toku Labe mezi Štětím a Židovicemi. Réva se dříve pěstovala i na prudkých svazích a terasách spadajících k Labi.

Žernosecká vinařská oblast zahrnuje Litoměřice, které v minulosti tradičně bývaly velkým soupeřem Mělníka. Historie vinařství je zde velmi bohatá, neboť první zmínky o pěstování révy pocházejí z 11. století a v minulosti se zde vinice vyskytovaly na více než 500 ha v okolí Litoměřic a réva se pěstovala v další stovce obcí. Dnes se zde obhospodařují 73 hektary vinic (druhá největší výměra v Čechách). Pěstují se tu převážně bílé odrůdy (z 80 %), ze kterých se vyrábějí vína vysoké jakosti. Žernosecká vína vždy v minulosti patřila a stále patří mezi nejkvalitnější česká vína (Koncepce směrů rozvoje zemědělství a venkovských oblastí Ústeckého kraje 2006).

3.4.4 Zelinářství

Zelinářství patří k tradičním odvětvím rostlinné výroby v oblasti Litoměřicka známé jako „zahrada Čech“. V okrese Litoměřice a v sousedních oblastech středočeského Polabí tvoří plochy zeleniny (na orné půdě) polovinu všech ploch zeleniny v Čechách (Götz 1998). U některých druhů zeleniny je podíl okresu na jejich pěstování velmi vysoký: jedná se především o celer, kapustu, květák a česnek. V tomto okrese leží téměř dvě třetiny ploch, na nichž se zelenina v Ústeckém kraji pěstuje (viz obr. č. 3.9). Z hlediska rozlohy ploch pěstování jednotlivých druhů zeleniny převažují zelí, květák a cibule.

Obr. č. 3.9: Struktura ploch pěstování zeleniny dle okresů v roce 2000

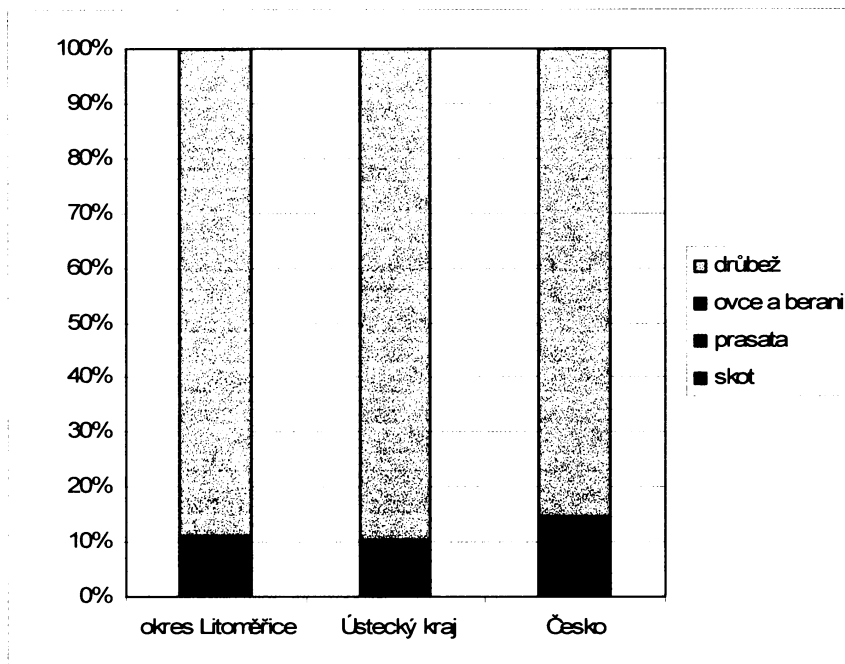

Zdroj: Koncepte směrů rozvoje zemědělství a venkovských oblastí Ústeckého kraje. Krajský úřad Ústeckého kraje, 2006, 74 s.

3.5 Živočišná výroba

„Podíl živočišné výroby na celkové hodnotě zemědělské produkce Česka má v transformačním období klesající tendenci.“ (Bičík, Jančák 2005, s.72) Živočišná výroba nemá v oblasti Litoměřicka dobré podmínky. Není to způsobeno výrobními předpoklady: je zde dostatek krmného obilí, zeleného krmní včetně silážní kukuřice, zbytků z pěstování cukrovky – řízků, apod. V okrese Litoměřice jsou velmi výhodné podmínky pro rostlinnou výrobu, tudíž se spíše vyplatí zaměřit hospodaření na pěstování než na chov. Ve větší části litoměřického okresu (Polabí a jižní část) má živočišná výroba pouze doplňující charakter a v oblasti severní – východní („sudetská oblast“) zaujímá významnější postavení. Z obrázku č. 3.3 je zřejmé, že již v období 1. fáze transformace českého zemědělství byl podíl živočišné produkce na tvorbě hrubé zemědělské produkce podprůměrný. V dalších fázích transformace došlo k poměrně výrazným vnitřním strukturálním změnám v živočišné výrobě, a i proto s domnívám, že význam živočišné výroby v okrese Litoměřice klesl.

Obr. č. 3.10: Podíl počtu hospodářských zvířat v okrese Litoměřice, Ústeckém kraji a Česku (2000)

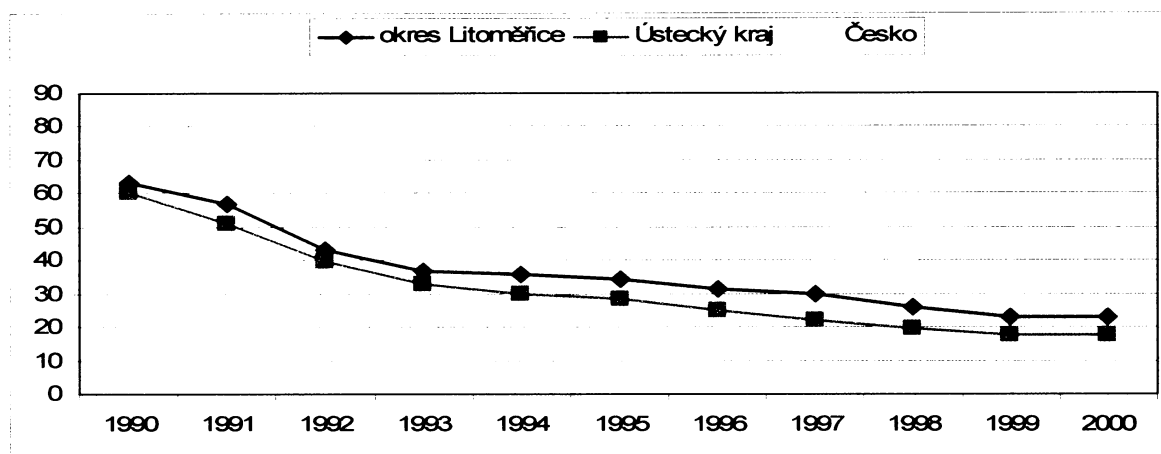
Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz (1. 3. 2006)

Z předešlého grafu je vidět, že největší podíl přirozeně zaujímá drůbež, na Litoměřicku je podíl o několik procentních bodů vyšší než na republikové úrovni. Graf také dokumentuje nižší významnost chovu skotu a bezvýznamnost chovu ovcí a beranů v okrese Litoměřice.

Chov skotu v průběhu posledních let zaznamenal výrazné změny vzhledem ke značné redukci počtu chovaných zvířat. Počet chovaných kusů skotu se z původních téměř 47 tisíc kusů redukoval na méně než 17 tisíc v roce 2000. Počty chovaných krav byly rovněž výrazně omezeny z původních 15 tisíc kusů až na pouhých 5 tisíc kusů. Intenzita chovu skotu je pod celorepublikovým průměrem. Na 100 ha zemědělské půdy zde připadalo v roce 1990 63 kusů a v roce 2000 už jen 23 kusů (viz obr. č. 3.11).

Chov prasat, podobně jako jiná odvětví v živočišné výrobě doznal v posledních letech změny, které vyplynuly z celkové situace v zemědělství. V první polovině devadesátých let byla situace výrazně ovlivněna otevřením se trhu dotovaným dovozem ze západní Evropy. Za této situace se nedalo hovořit o rentabilitě chovu prasat, a z toho důvodu docházelo k omezování stavů prasat (viz obr. č. 3.12). Vstupem do EU se postupně začíná situace měnit. Vlivem možnosti vývozu zvířat do zemí EU, došlo k oživení ceny za jateční zvířata na našem trhu.

Obr. č. 3.11: Vývoj intenzity chovu skotu v okrese Litoměřice, Ústeckém kraji a Česku (počet kusů a 100 ha zemědělské půdy)

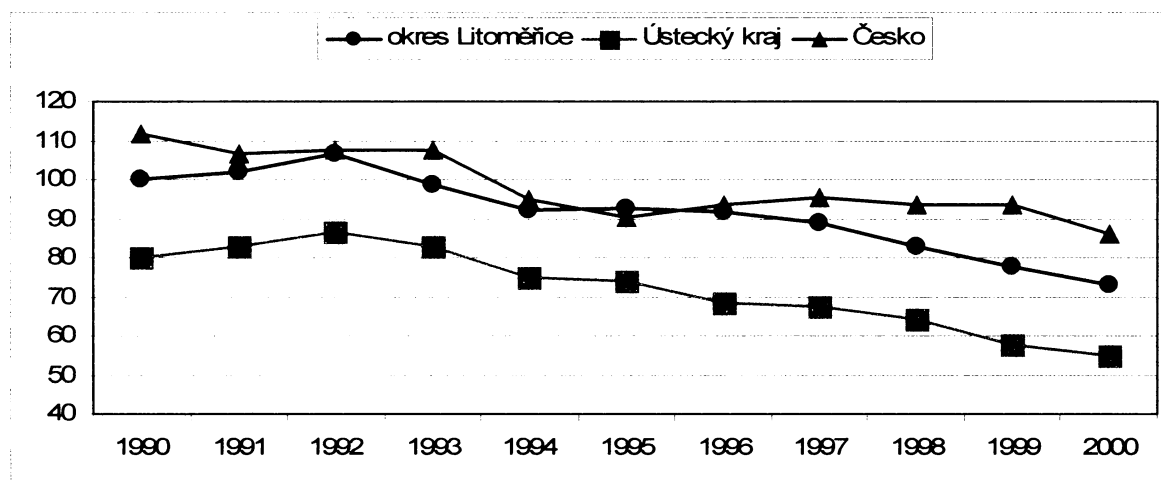

Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz (1. 3. 2006)

Stejně jako jiná odvětví živočišné výroby zaznamenal i chov drůbeže značný pokles počátečních stavů. Ve sledovaném období se počty drůbeže zredukovaly o 15 % (Český statistický úřad). V rámci tohoto sektoru živočišné výroby se však zemědělci litoměřického okresu zaměřují na chov slepic (Lidru Libotenice). V posledních letech kvůli zvyšující se poptávce po drůbežím mase se předělávají bývalé objekty určené pro chov prasat či skotu na chov drůbeže.

Z bývalého velkokapacitního kravína Státního statku Roudnice nad Labem vznikly pštrosí jatka. Je to v České republice první a jediná zpracovna pštrosího masa a podobných je v Evropě asi pět (Seifertová 2004).

Obr. č. 3.12: Vývoj intenzity chovu prasat v okrese Litoměřice, Ústeckém kraji a Česku (počet kusů na 100 ha zemědělské půdy)

Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz (1. 3. 2006)

4. Zemědělství v modelovém území

4.1 Změny struktury využití půdního fondu v modelovém území

V letech 1990 – 2000 se celková výměra zemědělské půdy v litoměřickém okrese snížila pouze o 0,4 %, kdežto v modelovém území došlo ke snížení 0,8 % (viz tab. č. 4.1). Toto snížení je s porovnáním s okresním i celorepublikovým průměrem dost vysoké a je způsobeno nárůstem ploch vodních a zastavěných. V obci Hoštka byl vybudován rybník a také zde bylo postaveno mnoho rodinných domů. Avšak podíl ZPF v modelovém území dokazuje významnost zemědělství. Významnost zemědělství v modelovém území potvrzuje také vysoké procento zornění a jeho minimální snížení ve sledovaném období (viz tab. č. 4.1).

Výměra trvalých kultur zaznamenala v modelovém území malé zvýšení, celkový podíl trvalých kultur je 11 %. V okrese podíl trvalých kultur spíše stagnoval a také celkový podíl je nižší, necelých 9 %. Výměra lesních ploch v modelovém území stagnovala jako na území celého okresu. V modelovém území tvoří lesy jen 8 % plochy, v okrese je podíl lesů 16 %, v ČR 33 % (viz tab. č. 4.1). Nízká rozloha lesů v modelovém území i v okrese Litoměřice dokazuje kvalitní podmínky pro zemědělskou výrobu. Okresní podíl lesů je navýšen v oblasti Českého středohoří, kde je vysoký podíl lesů a nízký podíl ZPF (viz příloha č. 9.2).

Změny v rozloze zemědělského půdního fondu v jednotlivých katastrech modelového území v období 1990 – 2000 znázorňují následující kartogramy.

K největšímu poklesu rozlohy zemědělské půdy došlo v katastru Vrutice (viz obr. č. 4.1 a 4.2), kde se zemědělský půdní fond snížil na úkor vzrůstu ostatních a jiných ploch, ale podíl zemědělské půdy je stále vysoký. Ke snížení došlo také v jihovýchodní části modelového území (katastry Hoštka, Kochovice a Velešice u Hošky) a to ve prospěch převážně zastavěných ploch. V těchto katastrech dochází k „masové“ výstavbě nových bytů a domů a tuto oblast můžeme považovat za suburbanistickou zónu Litoměřic, Štětí, ale i Prahy.

K poklesu rozlohy orné půdy došlo ve většině katastrů modelového území (Obr. 15 a 16). K největšímu poklesu došlo opět v katastrálním území Vrutice. Příčinou je nárůst trvalých kultur, chmelnic a sadů. Ke snížení podílu orné půdy došlo také v katastrech Nejvyšší procento zornění bylo v roce 1990 v katastrech Mastířovice a Velešice u Hošky. Nárůst rozlohy orné půdy byl zaznamenán pouze v katastrech Mastířovice a ve Vetlé, kde se procento zornění zvýšilo o 4 %. Toto zvýšení je zapříčiněno kácením ovocných sadů, jejichž podíl byl v katastru Vetlá v roce 1990 35 % (viz obr. č. 4.3 a 4.4). V průběhu 10 let došlo ke snížení téměř o 12 %. Byly zde ovocné sady třešní, višní, švestek, meruněk, hrušní a také sady ořechů. Vykáceny byly téměř všechny višně a část třešní a švestek. Důvodem kácení

byl z části zdravotní stav stromů (Šárka), ale největším důvodem byl krach zpracovatelského průmyslu ovoce a s tím související minimální odbyt ovoce. Nárůst trvalých kultur v jednotlivých katastrech modelového území (Břehoryje, Malešov u Hoštky a Velešice u Hoštky) je způsoben nárůstem zahrad.

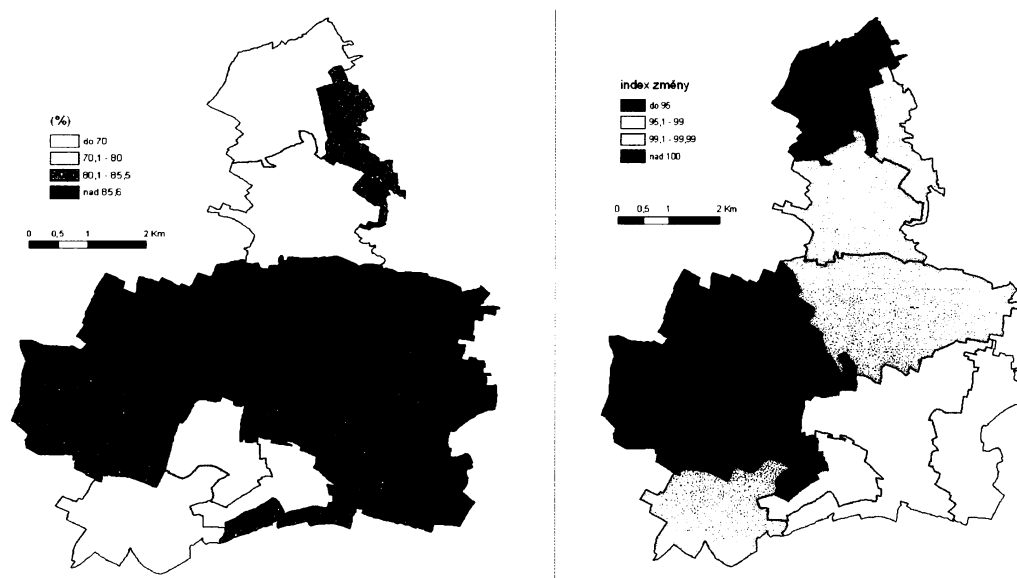
Tab. č. 4.1: Využití půdního fondu v ČR, o. Litoměřice a v m. území v letech 1990 – 2000

	ČR				Okres Litoměřice				Modelové území			
	1990		2000		1990		2000		1990		2000	
	abs. (tis.ha)	%	abs. (tis.ha)	%	abs. (tis.ha)	%	abs. (tis.ha)	%	abs. (tis.ha)	%	abs. (tis.ha)	%
Orná půda	3 230	75,3	3 082	72,0	61,1	81,9	60,7	81,8	3,223	84,4	3,180	84,1
Trvalé kultury	225	5,2	237	5,5	6,4	8,6	6,5	8,8	0,405	10,6	0,418	11,1
TTP	382	8,9	961	22,5	7,0	9,5	7,0	9,4	0,190	5,0	0,183	4,8
ZPF celkem	4 287	100	4 280	100	74,5	100	74,2	100	3,819	100	3,781	100
ZPF celkem	4 287	54,4	4 280	54,3	74,5	72,1	74,2	71,8	3,819	82,1	3,781	81,3
Lesní plochy	2 629	33,3	2 637	33,4	16,7	16,2	16,7	16,2	0,393	8,5	0,399	8,6
Jiné plochy	970	12,3	970	12,3	12,1	11,7	12,4	12,0	0,439	9,4	0,472	10,2
Celkem	7 886	100	7 887	100	103,4	100	103,4	100	4,652	100	4,652	100

Zdroj: Český úřad zeměměřický a katastrální

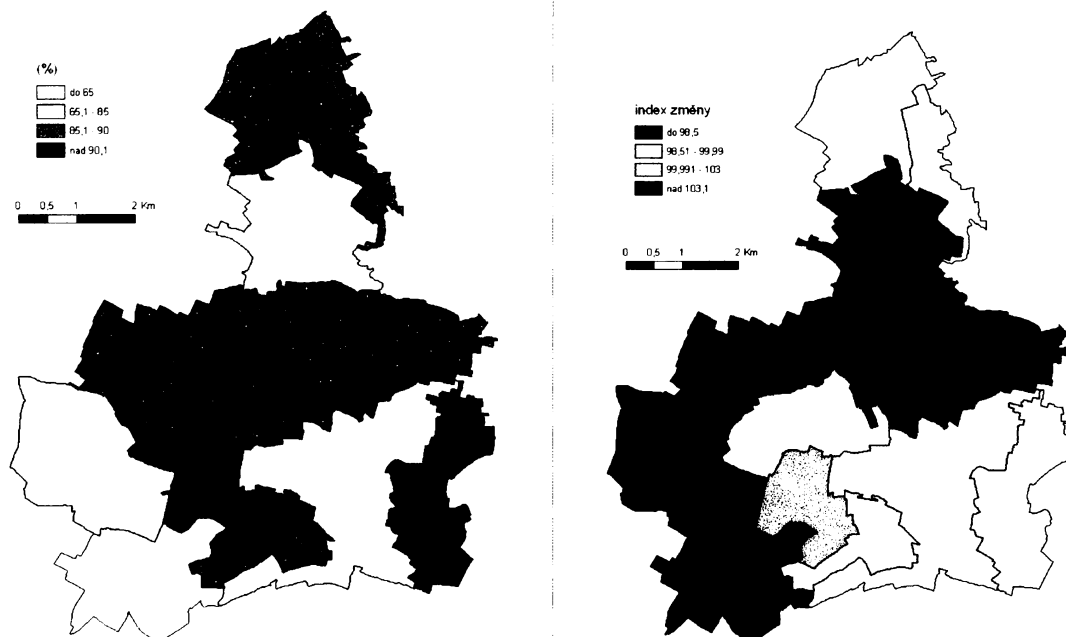
Poznámka: Jiné plochy = zastavěné + vodní + ostatní, TTP = trvalé travní porosty

Obr. č. 4.1 a 4.2: Podíl zemědělské půdy v roce 1990 v modelovém území a index změny zemědělské půdy v letech 1990 – 2000 v modelovém území, rok 1990 = index 100

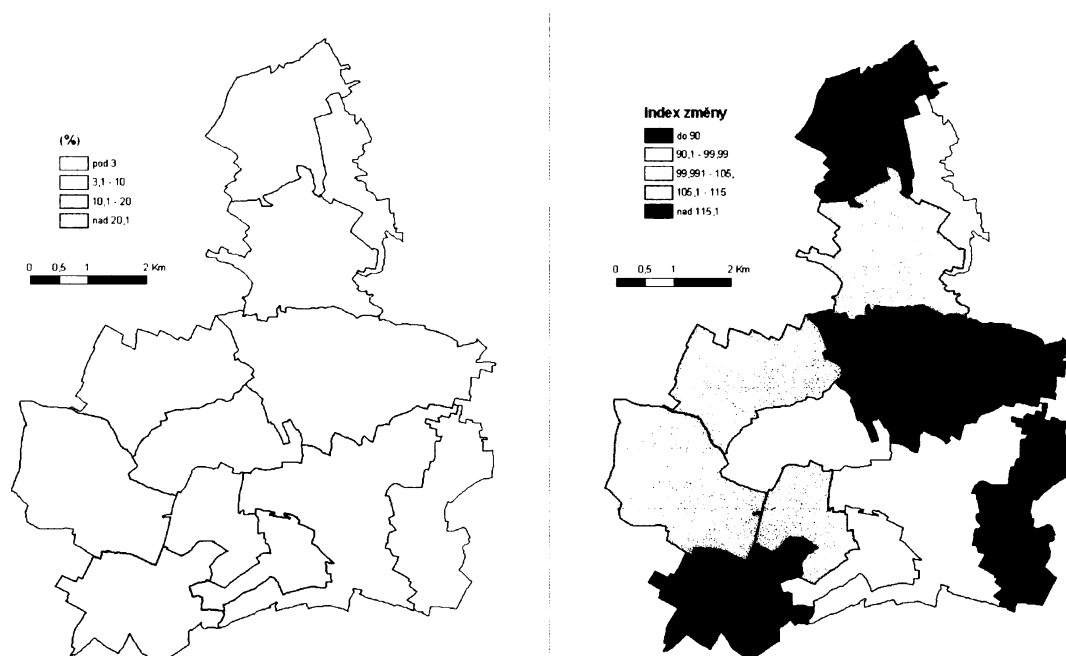
Zdroj: data poskytl Český úřad zeměměřický a katastrální

Obr. č. 4.3 a 4.4: Procento zornění v roce 1990 v modelovém území a index změn podílu orné půdy v letech 1990 – 2000 v modelovém území, rok 1990 = index 100

Zdroj: data poskytl Český úřad zeměměřický a katastrální

Obr. č. 4.5 a 4.6: Podíl trvalých kultur na zemědělské půdě v roce 1990 v modelovém území a index změn podílu trvalých kultur v letech 1990 – 2000 v modelovém území, rok 1990 = index 100

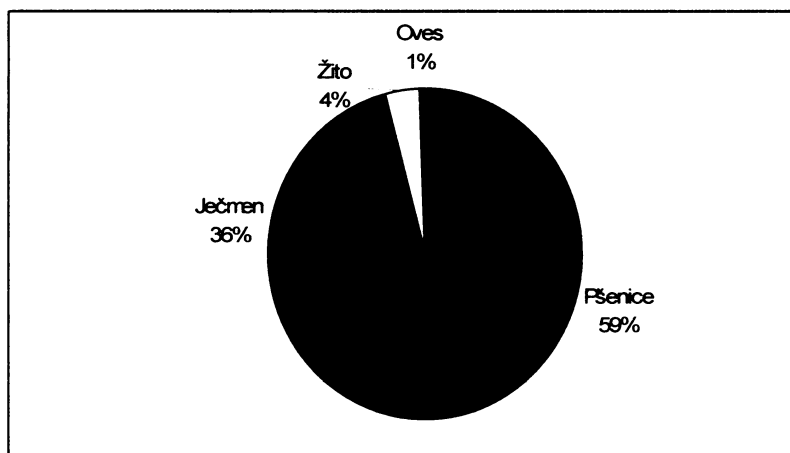

Zdroj: data poskytl Český úřad zeměměřický a katastrální

4.2 Rostlinná výroba

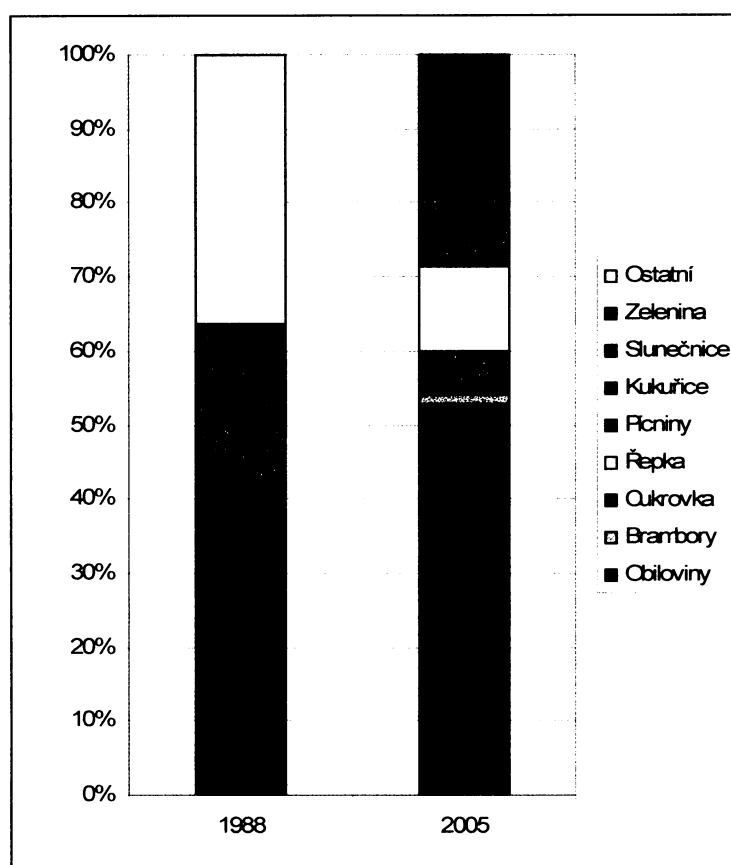
V roce 1988 byla největší plocha v JZD Hoštka oseta obilovinami, bohužel v publikaci Výsledky hospodaření JZD a státních statků za rok 1988 nejsou uvedena data za jednotlivé druhy obilovin. Vývoj struktury rostlinné výroby má v modelovém území podobný charakter jako v okrese Litoměřice. Došlo k celkovému nárůstu ploch obilovin a k značnému poklesu ploch osetých píceňinami. Došlo také k snížení ploch osetých cukrovou řepou, která v této oblasti znamená tradiční komoditu. „Snížení plochy orné půdy osázené cukrovou řepou posledních letech představuje trend patrný v rámci celé EU.“ (Fajmon 2006, s. 56) A také v blízké budoucnosti bude tento trend pokračovat, i v okrese Litoměřice a v modelovém území. V rámci reformy cukrovarnictví budou zemědělci dostávat dotace za každý hektar, na kterém už cukrovku nezasejí. Další dotace dostanou cukrovary na to, že vyrobí méně cukru a že předělají cukrovar na lihovar (Fiala 2006). Ve sledovaném období došlo k velkému nárůstu osevních ploch řepkou olejnou. „Boom produkce řepky souvisí částečně se vstupem ČR do EU. EU se snaží podporovat zvýšení pěstování olejnin na biopalivo namísto některých jiných plodin.“ (Fajmon 2006, s. 84) Dominantní postavení pšenice dokumentuje obr. č. 4.7, ale podíl osevních ploch pšenice jsou mírně pod okresním průměrem.

Obr. č. 4.7: Podíl osevních ploch jednotlivých obilovin v modelové území v roce 2005

Zdroj: Dotazníkové šetření 2006

Obr. č. 4.8: Struktura osevních ploch v modelovém území v letech 1988 a 2005

Zdroj: Výsledky hospodaření JZD a státních statků v ČR za rok 1988, Agrodat Praha a dotazníkové šetření 2006

Tab. č. 4.2: Hektarové výnosy hlavních plodin v jednotlivých zemědělských podnicích v modelovém území a v okrese Litoměřice v roce 2005 v (t/ha)

Plodina	Agro Hoštka	Soukromě hospodařící rolník "125"	Soukromě hospodařící rolník "50"	Průměrná hodnota za okres Litoměřice v roce 2001
Pšenice	5,1	4,2	4,2	4,95
Ječmen	4,5	3,8		4,50
Žito	3,5			3,63
Oves		3	3,2	2,76
Řepka	3,5	3,5		2,68
Brambory		25	26	16,33

Zdroj: Dotazníkové šetření 2006 a Český statistický úřad (www.czso.cz 6.3.2006)

Hektarové výnosy hlavních plodin v modelovém území ukazuje tabulka. Překvapující jsou vysoké hektarové výnosy hlavních plodin modelového území, které převyšují okresní průměr. Všechny plodiny, pěstované Agro Hoštka dosahují vyšších hektarových výnosů než plodiny pěstované soukromě hospodařícími rolníky. Jedním z důvodů jsou lepší půdní

podmínky pro zemědělskou výrobu v oblastech hospodaření Agro Hoštka (Hoštka, Malešov u Hošky, Dražobuz, Břehoryje, Svařenice). V těchto katastrech jsou lepší podmínky pro zemědělské hospodaření než v oblasti, kde hospodaří soukromí zemědělci (Vetlá, Vrbice). (viz příloha) Dalším důvodem je výrobní zaměření podniku, kdy u soukromého zemědělce „50“ je např. pšenice doplňkovou komoditou a tudíž není pšenici věnována taková „péče“ jako v Agru Hoštka. Soukromě hospodařící zemědělec „50“ se spíše specializuje na pěstování zeleniny a brambor. Tyto komodity jsou velmi náročné na mechanizaci, chemizaci a také vyžadují vysoký podíl „lidské práce“ jako je zalévání, okopávání a i sklizeň je náročná na lidský kapitál. Proto, i když obhospodařována pouze 50 hektarů je stejně časově vytížený, možná i víc, než soukromě hospodařící zemědělec „125“.

Tab. č. 4.3: Osevní plochy jednotlivých zemědělských podniků v modelovém území v letech 1988 a 2005 v (ha)

		1988		2005		
		JZD Hoštka	Modelové území celkem	Agro Hoštka	soukromě hospodařící zemědělec "125"	soukromě hospodařící zemědělec "50"
Obiloviny celkem		1 260	1 373	1 262	97	14
Z toho	Pšenice		817	764	43	10
	Ječmen		498	448	50	
	Žito		50	50		
	Oves		8		4	4
Brambory			31		4	27
Cukrovka		211	150	150		
Řepka			300	280	20	
Pícniny		414	255	255		
Kukuřice			378	378		
Slunečnice			99	99		
Zelenina			9			9
Ostatní		1 073				

Zdroj: Výsledky hospodaření JZD a státních statků v ČR za rok 1988, Agrodát Praha a dotazníkové šetření 2006

4.3 Živočišná výroba

Podíl živočišné výroby na celkové zemědělské výrobě v posledním období klesá. V okrese Litoměřice nemá živočišná produkce významné postavení a v modelovém území je tomu podobně. V roce 1988 se živočišná výroba podílela na hrubé zemědělské produkci v modelovém území 31 %.

Nejrozšířenějším druhem hospodářského zvířectva byl v roce 1988 i v současnosti skot. Zemědělský podnik Agro Hoštka svoji živočišnou výrobu zaměřil pouze na chov skotu a chov prasat úplně zrušil. Agro Hoštka se spíše zaměřuje na produkci mléka, krav je 2x více než skotu na výkrm. Mléko je exportováno do Německa a to do mlékárenské společnosti Miller. V současné době v modelovém území nefunguje žádná velkokapacitní výkrmna pro chov prasat. Prasata jsou chována v domácích malovýrobách.

V transformačním období došlo k poměrně výrazným vnitřním strukturálním změnám v živočišné výrobě. V ČR i v okrese Litoměřice významně klesl podíl skotu, stagnuje chov prasat a největší dynamiku představuje chov drůbeže. V modelovém území prosperuje chov skotu, chov prasat je jen v malovýrobách a chov drůbeže není zaznamenán vůbec.

Tab. č. 4.4: Počet kusů hospodářských zvířat chovaných v modelovém území v letech 1988 a 2005

	1988	2005
Skot celkem	1 182	1 320
Z toho krávy	627	491
Prasat celkem	130	35
Z toho prasnice	108	3

Zdroj: Výsledky hospodaření JZD a státních statků v ČR za rok 1988, Agrodát Praha a dotazníkové šetření 2006

4.4 Zaměstnanost

Transformační změny s sebou přinesly i výrazný pokles počtu ekonomicky aktivních zaměstnaných v zemědělství. Zásadní změna nastala v počátku 90. let minulého století, kdy počet pracovníků v zemědělství poklesl v podstatě na polovinu (ze 600 tis. na 300 tis.). V roce 2000 již bylo evidováno pouze cca 200 tis. ekonomicky aktivních pracujících v zemědělství (Bičík, Jančák 2001).

K výraznému snížení počtu zaměstnaných v zemědělství došlo také v modelovém území. V roce 1988 pracovalo v JZD Hoštka 476 zaměstnanců, dnes v modelovém území pracuje v zemědělství zhruba 87 osob (dotazníkové šetření 2006). „Na to měla z části vliv

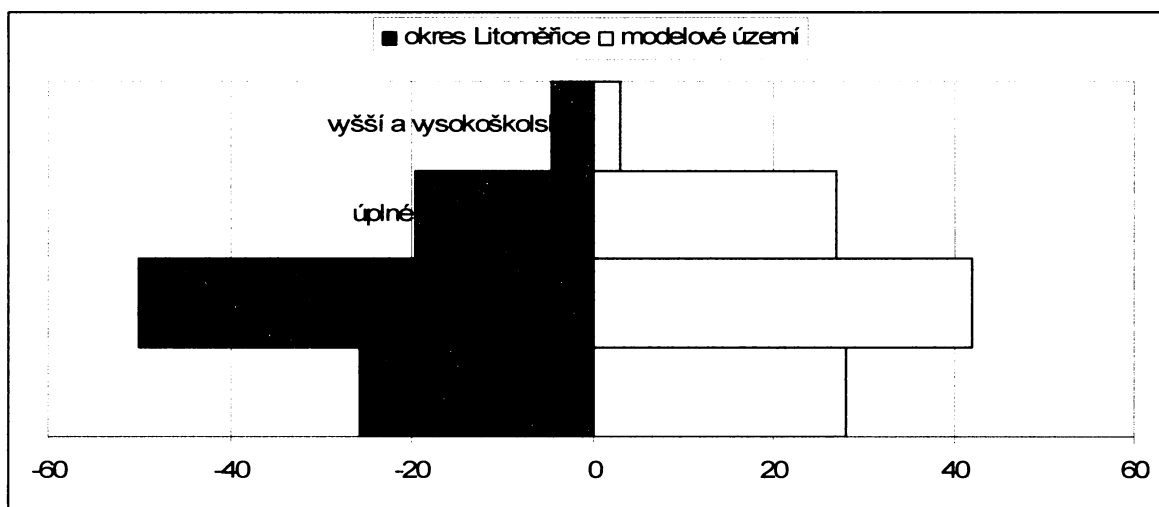
statistická evidence. Počet pracovníků v zemědělských družstev (před rokem 1989) představoval i zaměstnance přidružených výrobníků.“ (Zeman 2000, s. 68)

Co se týče sezónních zaměstnanců, Agro Hoštka loni zaměstnalo 28 pracovníků. Oba soukromě hospodařící zemědělci zaměstnávají brigádníky „na černo“. Soukromě hospodařící zemědělec „125“ využívá brigádníky především na česání ovoce v sadu, průměrně jich využívá asi pět. Soukromě hospodařící zemědělec „50“ využívá brigádníky na sklizeň zeleniny a na okopávání zeleniny, průměrně jich využívá asi 10.

Bohužel se mi nepodařilo získat data věkové a vzdělanostní struktury pracovníků v modelovém území za rok 1988. Z dat získaných dotazníkovým šetřením (viz obr. č. 4.9) vyplývá nadprůměrná zaměstnanost pracovníků se základním vzděláním. Nadprůměrný je také podíl se středoškolským vzděláním s maturitou. Naopak nižší podíl než je okresní průměr je u středoškolského vzdělání bez maturity a vysokoškolského vzdělání.

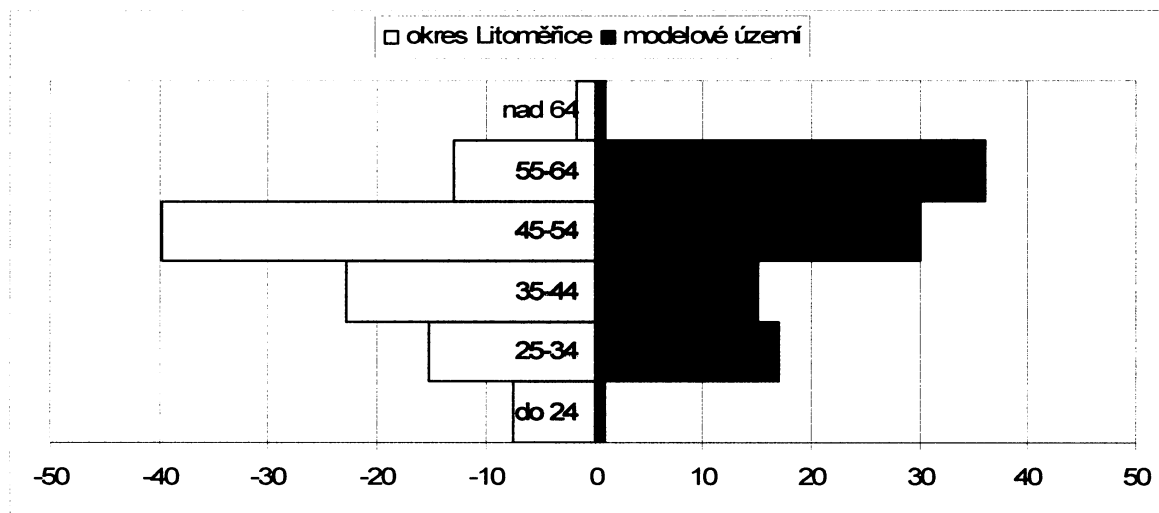
Věková struktura zaměstnaných (viz obr. č. 4.10) v zemědělství v modelovém území ukazuje nadprůměrnou zaměstnanost (s porovnáním s okresem Litoměřice) mladých ve věku 25 – 34, ale ve věku 55 – 65 je zaměstnanost v zemědělství v modelovém území vyšší asi o 20 % a naproti tomu je minimální zaměstnanost ekonomicky aktivních do 24 let. Do budoucna to bude pro zemědělství v modelovém území znamenat jistě velký problém.

Obr. č. 4.9: Vzdělanostní struktura ekonomicky aktivních v zemědělství v modelovém území v roce 2005 a v okrese Litoměřice v roce 2000

Zdroj: Agrocensus 2000. ČSÚ, Praha, Dotazníkové šetření 2006

Obr. č. 4.10: Věková struktura ekonomicky aktivních v zemědělství v modelovém území v roce 2005 a v okresu Litoměřice v roce 2000

Zdroj: Agrocensus 2000. ČSÚ, Praha, Dotazníkové šetření 2006

Tab. č. 4.5: Podíl ekonomicky aktivních v zemědělství v roce 1990 a 2000 v obcích v modelovém území (%)

	1991	2001
Drahobuz	50	16
Hoštka	30,1	11,8
Vrbice	45,7	20,9
Vrutice	52,8	19

Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz (1. 3. 2006)

Průměrná zaměstnanost v modelové území v roce 1991 byla 38,4 %, což výrazně převyšuje okresní průměr, který byl v roce 1991 15,8 %. V modelové území nejvyšší zaměstnanosti v zemědělství dosahovala obec Vrutice, ve které více jak polovina ekonomicky aktivních obyvatel pracovala v zemědělství. Ve sledovaném období 1990 – 2000 zaměstnanost v modelovém území klesla na 15 %, ale ve srovnání s okresním průměrem (6 %) je zaměstnanost stále vysoká. V obou sledovaných letech je nejnižší hodnota v obci Hoštka, která má oproti ostatním obcím městský charakter a v posledních letech zde byly vystavěny výrobní haly a díky výstavbě rodinných domů a bytů je Hoštka někdy nazývána „satelitem“ Štětí a Litoměřic.

4.5 Využívání dotačních titulů v modelovém území

Podniky v modelovém území využívají celou řadu dotačních titulů. Avšak u jednotlivých podniků se značně liší. Zemědělský podnik Agro Hoštka dotačních titulů využívá pochopitelně nejvíce.

Všechny dotazované podniky využívají dotaci „platba na plochu“ (SAPS) a k jednotné platbě na plochu jsou poskytovány národní doplňkové platby (Top-Up), které také využívají všechny dotazované podniky. O platbu na plochu může žádat fyzická i právnická osoba s minimální výměrou 1 hektar zemědělské půdy, kterou musí mít v evidenci LPIS, a to od 1.5. do 31.8. kalendářního roku, ve kterém žádá podporu (Králová 2005). Výše dotace v roce 2005 byla 2110,70 Kč/ha. Národní doplňková platba, tzv. Top-Up navazuje na platbu SAPS a podmínky pro žadatele jsou tudíž shodné. Platba Top-Up se poskytuje na len, chmel, vekou dobytčí jednotku přežvýkavců a na hektar orné půdy, na níž se pěstují obiloviny, cukrová kukuřice, sója, řepka, řepice, slunečnice, hrách, boby, sladká lupina, konopí na vlákno, len olejný. Výše dotace se mění podle pěstované plodiny.

Od vstupu ČR do EU je platba na plochu během dojednaného přechodného období postupně navyšována, až do 100 % poskytovaným žadatelům v členských zemích. Část podpory je hrazena přímo z prostředků EU a zbylá část vyčleněna z jiných zdrojů SZP či státního rozpočtu ČR. Postupné navyšování platby bude realizováno dle klíče uvedeného v následující tabulce (Mze ČR 2003).

Tab. č. 4.6: Postupné navyšování platby na plochu v (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100
ČR	0-30	0-30	0-30	0-30	0-30	0-30	0-30	0-20	0-10	0
Celkem	25-50	30-60	35-65	40-70	50-80	60-90	70-100	80-100	90-100	100

Zdroj: Co přinese vstup do EU našemu zemědělství a venkovu. Mze ČR, 2003, 55 s.

Soukromě hospodařící zemědělec „125“ a Agro Hoštka využívají dotace v rámci Agroenvironmentálního opatření, které „spadá“ do Horizontálního plánu rozvoje venkova (HRDP). Agroenvironmentálních opatření se skládá z řady podopatření (ekologické zemědělství, ošetřování travních porostů, péče o krajinu, osevni postup ochranných zónách jeskyní a integrované systémy pěstování ovoce nebo vinné révy). V modelovém území využívají podopatření péče o krajinu, titul pěstování meziplodin. Hlavním cílem pěstování meziplodin je zpomalení povrchového odtoku vod na půdě a snížení odpovídajících environmentálních rizik na orné půdě. Poskytnutí této dotace má samozřejmě jasná pravidla a omezení. Žadatel v rámci podopatření péče o krajinu titulu pěstování meziplodin vyseje v období od 20. června do 10. října kalendářního roku osivo meziplodiny v minimálním

uvedeném objemu na 1 hektar. Porost meziplodiny žadatel musí nejdříve 16. února a nejpozději 31. května zapravit do půdy a následně musí vysít hlavní plodinu. Porost meziplodiny musí být zapraven do půdy před výsevem hlavní plodiny, která musí být sklizena v daném kalendářním roce. Výše dotace za pěstování meziplodin v roce 2005 byla 4580 Kč/ha (Mze ČR a SZIF 2006). Soukromě hospodařící zemědělec tuto dotaci nevyužívá, protože potřebuje mít pole po zimě brzy suchá, aby mohl co nejdříve sázet brambory. Tento dotační titul je především využíván pro pěstování obilí (vysetého na jaře) jako hlavní plodiny.

Zemědělský podnik Agro Hoštka využívá dotační program Udržování a zlepšování genetického potenciálu hospodářských zvířat. V rámci tohoto dotačního titulu nákup tuzemských plemenných býků, podpora zavádění plemenných knih a také kontrola dědičnosti a zdraví hospodářských zvířat (Mze ČR 2006).

Zemědělský podnik Agro Hoštka dále využívá dotaci Podpora ozdravování polních a speciálních plodin. Účel této dotace je zvýšení kvality rostlinné produkce cestou náhrady chemického ošetření a prevence šíření hospodářsky závažných virových a bakteriálních chorob a chorob přenosných osivem.

Podle výsledků dotazníkového šetření ovlivňují dotace výrobní zaměření podniku. Podnik Agro Hoštka uvedl, že dotace ovlivňují zemědělskou výrobu z 50 %, výrobní zaměření soukromě hospodařícího zemědělce „125“ ovlivňují dotace z 90 % a soukromě hospodařící zemědělec „50“ uvedl, že dotace výrobní zaměření podniku neovlivňují vůbec. Z jaké míry ovlivňuje dotační politika výrobní zaměření podniku zřejmě závisí na možnostech jednotlivých podniků, např. množství a diverzita mechanizace, ale také na velikosti obhospodařované plochy.

Dotační politiku zemědělci v modelovém území kritizují a považují ji za špatnou. Kritizují především složitou administrativu, která z nich dělá spíše úředníky než zemědělce. Oba soukromě hospodařící zemědělci jsou „mládež“ českého zemědělství a když před několika lety začaly hospodařit, domnívali se, že zemědělství je především péče a údržba polí a ne vyplňování formulářů.

5. Analýza SWOT zemědělství v okrese Litoměřice

Ke zpracování této kapitoly jsem použila Koncepti směrů rozvoje zemědělství a venkovských oblastí Ústeckého kraje (2006) a vlastní znalosti území.

Slabé stránky

- špatný technický stav hospodářských budov, značné množství chátrajících venkovských usedlostí a zanedbaných zemědělských hospodářských objektů (telešníky, kravíny, sklady atd.)
- zastaralé technické a technologické vybavení podniků, zastaralý strojový park
- nedostatečně rozvinutý segment trhu s produkty ekologického zemědělství
- nepříznivá věková struktura zemědělců, nízký příliv mladých pracovníků do zemědělství, nezájem o práci v zemědělství
- část území spadá do „dešťového stínu“, část je zasažena větrnou a vodní erozí
ne zcela zabezpečená ochrana před erozemi a povodněmi
- celá řada závlahových systémů byla v průběhu devadesátých let zničena, nebo je ve velmi špatném stavu
- problém s odbytem produkce podléhající zkáze (ovoce, zeleniny), ale i s odbytem další produkce za cenu odpovídající nákladům výroby, zpoždování plateb za dodané zboží, dané odtržením zpracovatelského průmyslu od prvovýroby a tlakem zahraničních obchodních řetězců na dodávky zboží za podmínek dlouhé splatnosti a v cenové hladině pod úrovní výrobní ceny

Silné stránky

- dostatečná síť zemědělského a lesnického školství
- zachování některých závlahových soustav v provozu
- rostoucí zájem společnosti o rozvoj venkova, ochranu přírody a krajiny
- vysoká bonita půdy
- vysoké hektarové výnosy u plodin
- možnost ekologického zemědělství (snižování chemizace, nástup přírodně šetrných technologií)

Příležitosti zemědělství

- všeobecná podpora udržitelného rozvoje zemědělského hospodaření v prostoru EU
- nabídka evropských i národních finančních prostředků pro rozvoj venkova (podpůrné programy, dotační tituly apod.)
- možnost využití nově otevřených trhů v EU a v třetích zemích, rozšíření vazeb na okolní trhy
- využití stávajících hospodářských objektů
- možnost rozšíření ovocnářského využití klimaticky příhodných poloh s případným využitím kapkové závlahy
- posílení zpracovatelské konzervářské kapacity v ovocnářsko–zelenářské oblasti
- snižování závislosti zemědělců pouze na zemědělské výrobě
- potenciál rozvoje agroturistiky, vzrůstající zájem o venkovskou turistiku, zájem zahraničních turistů o český venkov
- rostoucí poptávka po biopotravinách a dalších bioproduktech

Ohrožení zemědělství

- složitost vlastnických vztahů, vysoký podíl pronajímané zemědělské půdy
- nízký zájem vlastníků půdy o návrat k hospodaření a k péči o svůj majetek
- rizikovost výroby vlivem mimořádné nestálosti počasí a zvýšeného výskytu extrémních klimatických jevů (povodně, sucha) v souvislosti s celkovými klimatickými změnami, časová rozkolísanost atmosférických srážek, změny v hydrologických cyklech
- nedoceněný význam zemědělství pro údržbu krajiny
- nedostatek finančních prostředků na realizaci opatření na venkově
- odrazující byrokracie v systému dotací a podpor, komplikovanost systému podpor, přílišná administrativní zátěž žadatelů o dotace
- migrace mladých obyvatel z venkova do měst
- odliv vyškolených specialistů

6. Budoucnost zemědělské výroby

Vstup České republiky do Evropské unie se ze všech hospodářských sektorů dotkl zemědělství a potravinářství nejvíce. Obě tato odvětví se musela přizpůsobit náročným legislativním podmínkám Evropské Unie. I přes vyjednané nevýhodné podmínky (kvóty na jednotlivé zemědělské komodity a také nízké přímé platby) přinesl českému zemědělství vstup do Evropské unie jednoznačně výrazný prospěch (Králová 2005).

V budoucnu dozná celá Společná zemědělská politika Evropské unie výrazných změn, které se samozřejmě dotknou také českých zemědělců. Změny lze rozdělit do tří skupin: snižování přímých plateb, uvolňování regulace trhu a větší podpora rozvoji venkova.

Snižování přímých plateb se do roku 2013 českých zemědělců nedotkne. Čeští zemědělci dostávají nižší přímé platby než farmáři v zemích původní evropské patnáctky a do roku 2013 se postupně budou s úrovní přímých plateb EU-15 srovnávat (viz tab. č. 4.10).

Důraz na rozvoj venkova a financování nezemědělských aktivit je spojený se vznikem Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD). Ten dává šanci využít v příštích letech desítky miliard korun, ale některé zdroje půjdou na mimozemědělské aktivity a tím část přímo ze zemědělství vlastně odplyne (Fajmon 2006).

V delším časovém horizontu, čekají zemědělce v EU změny (odbourávání dotací a regulací trhu), které povedou k větší konkurenci. Pro české zemědělce to obecně může být výhodou, protože nejsou tak dotacemi „zhýčkaní“ jako zemědělci v původní EU-15.

6.1 Budoucnost zemědělské výroby na Litoměřicku

Zemědělská výroba má na Litoměřicku významné postavení a domnívám se, že ani v budoucnu nebude klesat. Jedním z důvodů je výhodná poloha okresu pro zásobování pražské aglomerace svými zemědělskými produkty. Litoměřicko je producentem téměř všech významných zemědělských komodit a v mnoha z nich dosahuje vynikajících výsledků.

Domnívám se, že k dalšímu snížení ploch osetých a osázených zeleninou již nedojde ani v okrese Litoměřice ani v modelovém území. Letošní horké léto a snížení obhospodařovaných ploch zeleniny způsobily nedostatek zeleniny na našem i evropském trhu a oproti loňskému roku došlo výraznému zvýšení cen zeleniny. Na Litoměřicku byla v 60. letech vybudována rozsáhlá zavlažovací soustava, která v letošním horkém létě znamenala strategickou výhodu proti jiným zemědělským oblastem a hlavně proti oblastem v Polsku. Polská zelenina, dovážená k nám pod nákladovou cenou našich zemědělců představuje největší problém právě pro naše pěstitele zeleniny.

Zemědělství na Litoměřicku ovlivní tzv. cukerní reforma. „Ta je provedena v okamžiku, kdy ropské ceny už dosáhly trojnásobku světových cen a vyvíjely se za obrovské ochrany evropského vnitřního trhu. Reforma spočívá v tom, že na základě mnoha různých dotací, ať už výrobcům cukru nebo pěstitelům cukrovky, se dostaneme roce 2009 jen na dvojnásobek světové ceny.“ (Fiala 2006, str. 31) V důsledku toho samozřejmě dojde ke velkému snížení osetých ploch cukrovkou a tyto plochy budou zřejmě nahrazeny řepkou olejnou, jejíž význam stoupá v souvislosti s podporou EU vůči výrobě biopaliv.

Živočišná výroba nemá na Litoměřicku ani v modelovém území významné postavení a ani v příštích letech se situace výrazně nezmění. K dalšímu snižování chovu skotu a prasat již zřejmě nedojde, spíše bude docházet ke stagnaci a mírnému zvýšení. Soukromý zemědělec Jaroslav Haškovec, který obdělává pozemky převážně na Roudnicku a Slánsku chce stavět výkrmnu pro 1200 prasat a k tomu odpovídající odchovnu. K tomuto rozhodnutí ho vede problematika odbytu obilí (je proti jeho spalování) a dobrá zkušenost s masokombinátem Procházka v Roudnici nad Labem. „Pan Haškovec je přesvědčen o tom, že není o nic hloupější než Dánové nebo Nizozemci, kteří jsou na špičce v chovu prasat.“ (Králová 2006, str. 5)

Ředitel Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky Dušan Vaněk vidí šanci jedině v multifunkčním, trvale udržitelném zemědělství, šetrném k životnímu prostředí (www.agroweb.cz 25. 7. 2006).

„Bude zapotřebí posílit zemědělství, jeho vážnost a místo ve společnosti a zajistit podporu akcím typu Krajské dožínky, dočesné, vinobraní, tématické turistické stezky apod., podporovat produkci místních specialit a posilovat vědomí o potravinové soběstačnosti při zajištění zdravotní nezávadnosti.“ (Koncepce směrů rozvoje zemědělství a venkovských oblastí Ústeckého kraje 2006)

7. Závěr

Zemědělství v okrese Litoměřice i v modelovém území zaznamenalo v transformačním období mnoho rozsáhlých změn. Cílem práce bylo postihnout změny, ke kterým došlo během transformace. Podle očekávání se snížil podíl živočišné výroby a rostlinná výroba upevnila svoje dominantní postavení. Mezi lety 1990 a 2004 došlo na Litoměřicku k minimálnímu snížení jak zemědělské tak i orné půdy a procento zornění bylo v roce 2004 82 %, v modelovém území dokonce 84 % (v ČR 72 %). Tím se potvrdila výše uvedená hypotéza.

I ostatní hypotézy, které jsou stanoveny v úvodní části se potvrdily. Zemědělství zůstalo i nadále významným zaměstnavatelem. I přes 60% snížení zaměstnanosti v zemědělství v 90. letech (podobně jako v celém Česku), je v okrese Litoměřice v priméru zaměstnáno 7 % ekonomicky aktivních (Sčítání lidu, domů a bytů 2001 2002), což je hodnota přesahující více než dvojnásobek průměr Ústeckého kraje. Pro zemědělství Česka i Litoměřicka není příliš příznivá věková struktura (převažují pracovníci vyšších věkových kategorií). V důsledku neustále se zvyšujícího průměrného věku zemědělské populace se prohlubuje „generační problém“ v odvětví. Nepříznivý vývoj situace na agrárním trhu práce je podmíněn prvořadě tím, že zemědělství, v důsledku strukturálních a technologických změn v zemědělské výrobě a dlouhodobě nepříznivé ekonomické situace zemědělských podniků, prakticky nevytváří nové pracovní příležitosti.

V období posledních 16 let došlo v modelovém území ke změně specializace výroby, především v období vstupu do EU. K nejvýraznější změně mimo téměř odstranění živočišné výroby je ztráta dominantního pěstování cukrové řepy v této oblasti. Naopak došlo k zaměření pěstování na řepku olejnou a kukuřici. Tyto změny souvisí především se zemědělskou politikou EU.

České zemědělství i přes značné problémy, které muselo překonat (proces transformace, nedostatek kapitálu, nekalá konkurence levných dovozů apod.) je v relativně dobrém stavu jak z pohledu výrobních výsledků, produktivity práce, tak i hospodaření zemědělských subjektů (Babiš 2006).

V budoucnu by se na tuto práci dalo navázat po delší době od vstupu Česka do EU. Bylo by zajímavé sledovat, jak ovlivnila SZP EU a dotační tituly zemědělskou výrobu ve sledované oblasti. Pozornost by měla být také věnována ekologickému zemědělství, jelikož v posledních letech došlo k výraznému nárůstu ekofarem. V případné magisterské práci by jsem se také chtěla zaměřit na vývoj vlastnických struktur.

Zdroje

Literatura

Agrocenzus 2000, 3 části, ČSÚ, Praha 2000.

BABIŠ, A. (2006): Větší nezávislost i administrativa. *Zemědělec*, 14, č. 25, Profi Press, Praha, s. 7.

BIČÍK, I., GÖTZ, A. (1996): Regionální aspekty transformace českého zemědělství. In: Hampl, M. a kol.: *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v české republice*. Přírodovědecká fakulta UK, Praha, s. 239-253.

BIČÍK, I., JANČÁK, V. (2001): České zemědělství po roce 1990. *Geografie*, Sborník ČGS 106, 4, s. 209 – 221

BIČÍK, I., JANČÁK, V. (2005): *Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990*. Přírodovědecká fakulta UK, Praha, 104 s.

Co přinese vstup do EU našemu zemědělství a venkovu. *Mze ČR*, 2003, 55 s.

FAJMON, H. (2006): *Čeští zemědělci a Společná zemědělská politika Evropské unie*. Centrum pro studium demokracie a kultury ve spolupráci s frakcí Evropská lidová strana – Evropští demokraté, Praha, 127 s.

FIALA, Z. (2006): Sladké fondy na nic, 10, č. 10, *Economia*. Praha, s. 30 – 33.

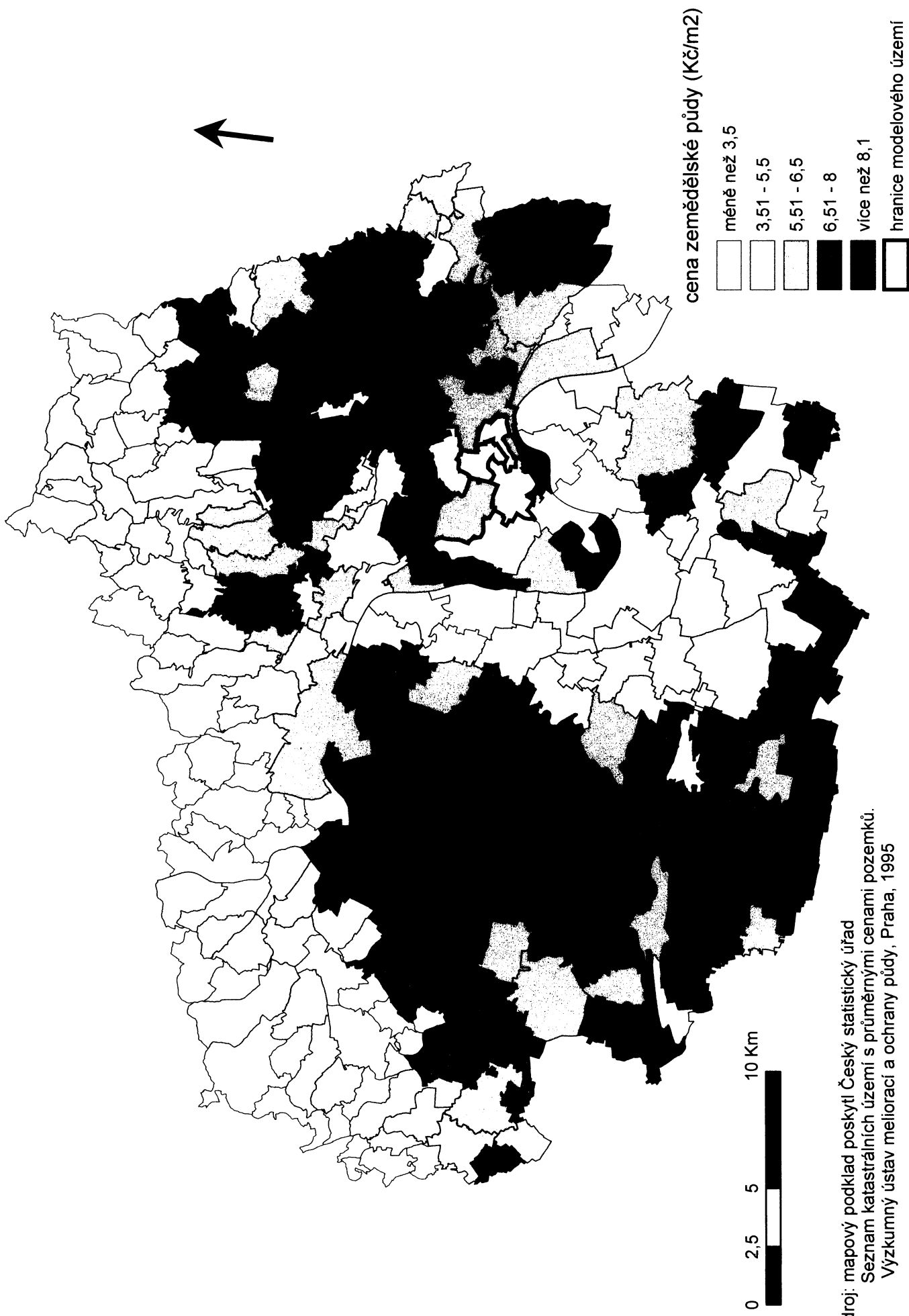
GÖTZ, A. (1994): Regional inequalities in agricultural transformation in the Czech Republic. *Acta Universitatis Carolinae*, 1, s. 19 – 29.

GÖTZ, A., NOVOTNÁ, M. (1995): *Geografie zemědělství ČR*. Pedagogická fakulta ZU, Plzeň, 100 s.

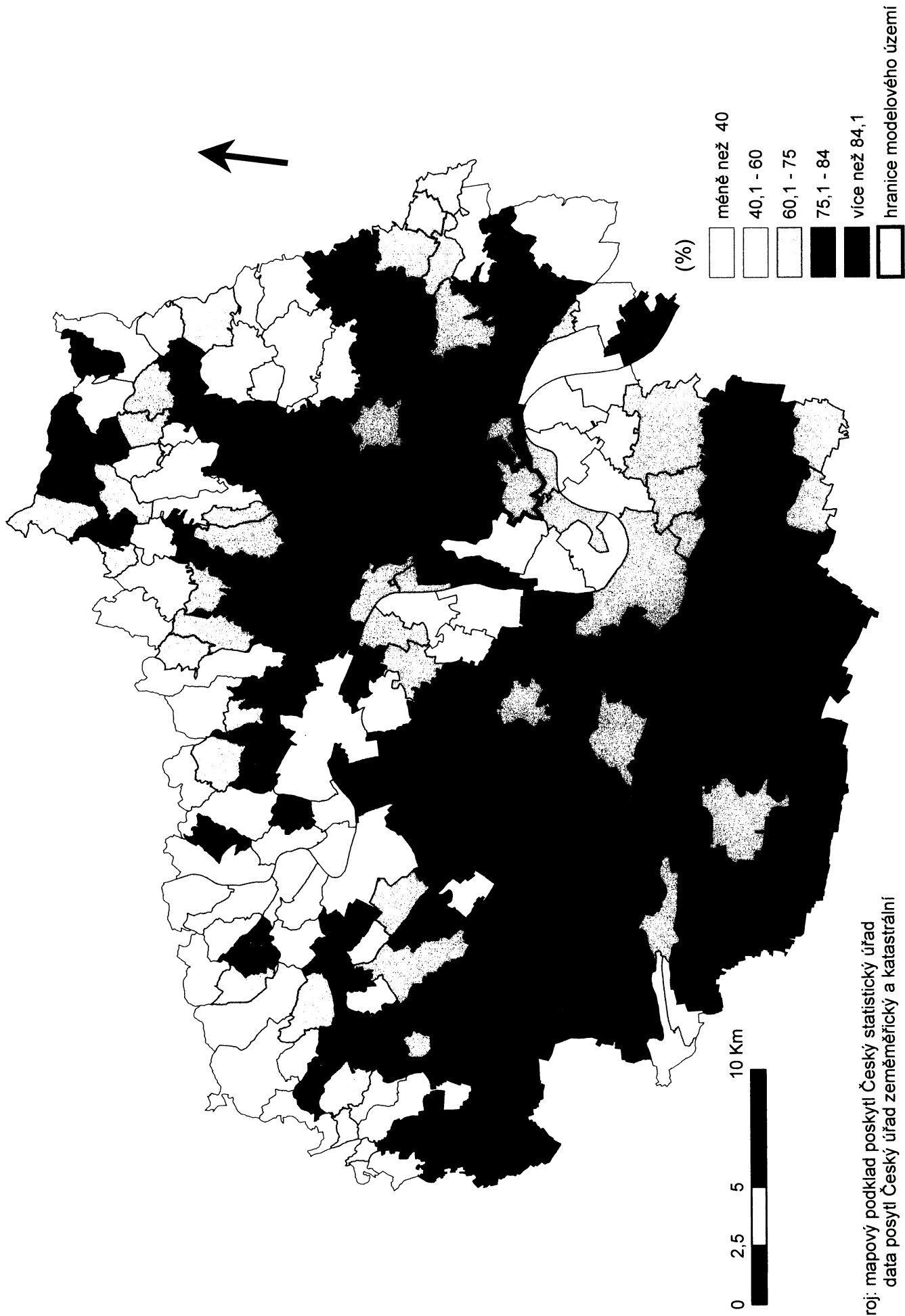
JANČÁK, V., GÖTZ, A. (1997): *Územní diferenciacie českého zemědělství a její vývoj*. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK, Praha, 81 s.

Koncepce směru rozvoje zemědělství a venkovských oblastí Ústeckého kraje. Krajský úřad Ústeckého kraje, 2006, 74 s.

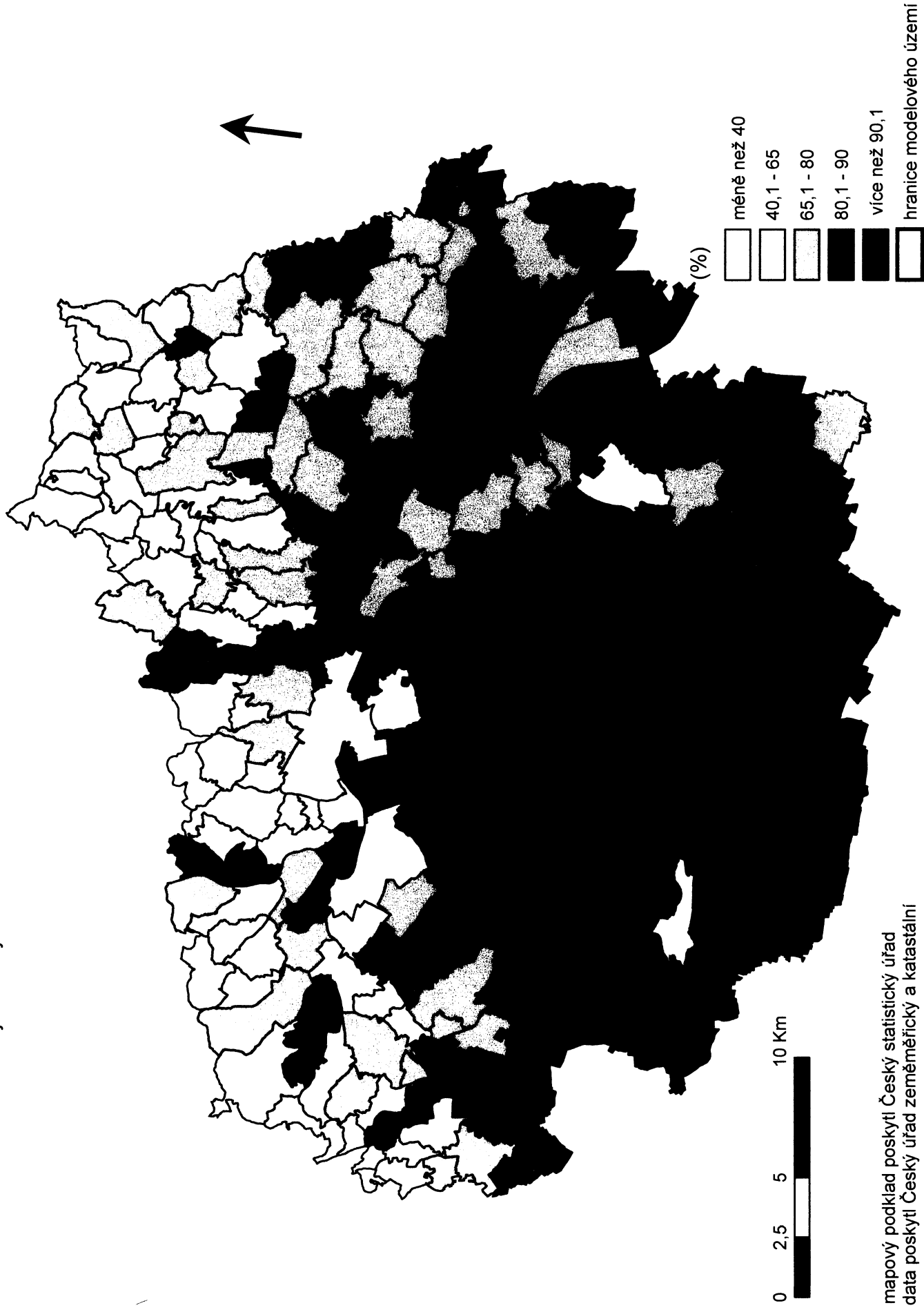
Příloha č. 9.1: Cena zemědělské půdy v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice (rok 1995)

Příloha č. 9.2: Podíl zemědělské půdy na celkové rozloze v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice v roce 2000

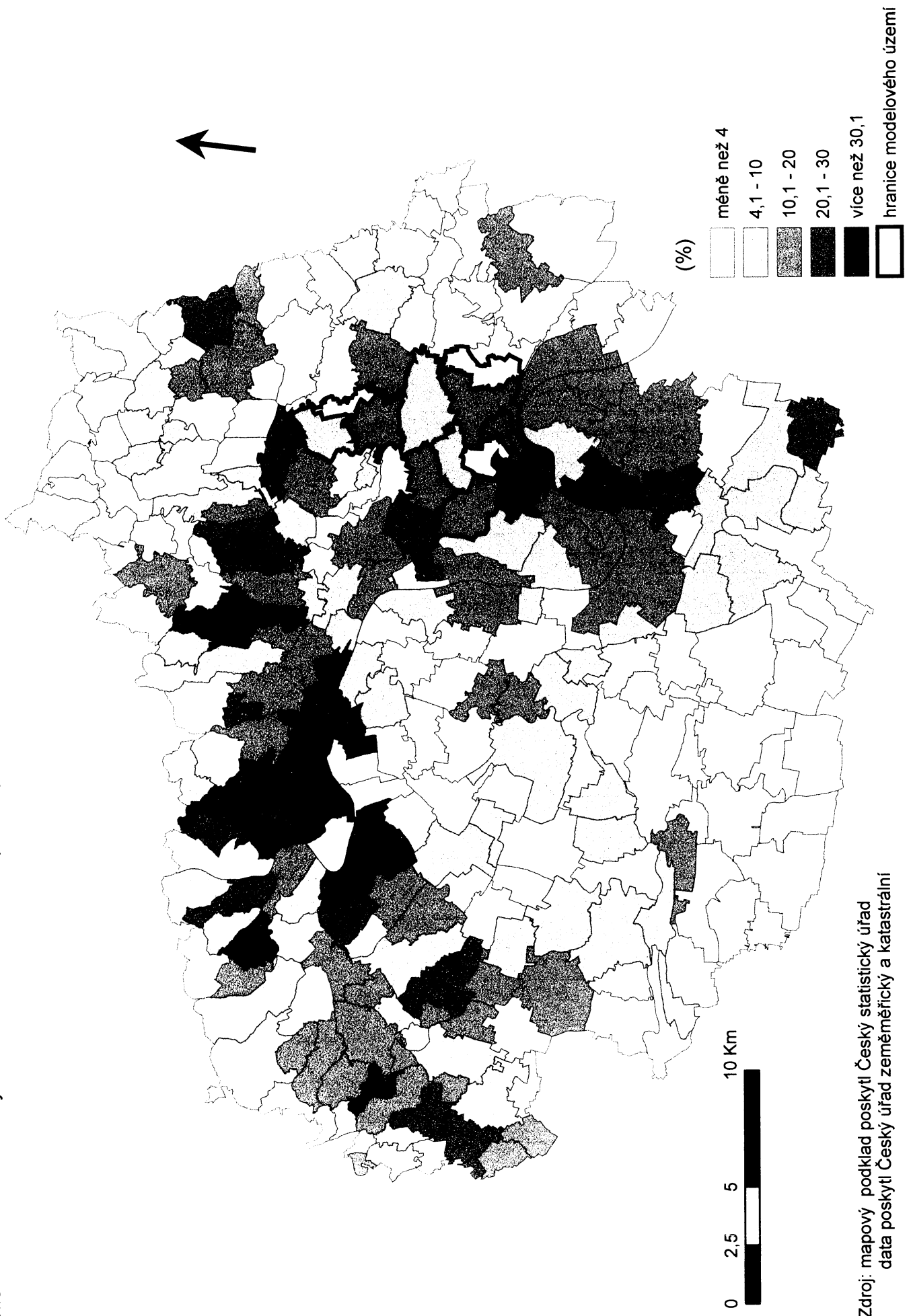

Příloha č. 9.3: Procento zornění v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice v roce 2000

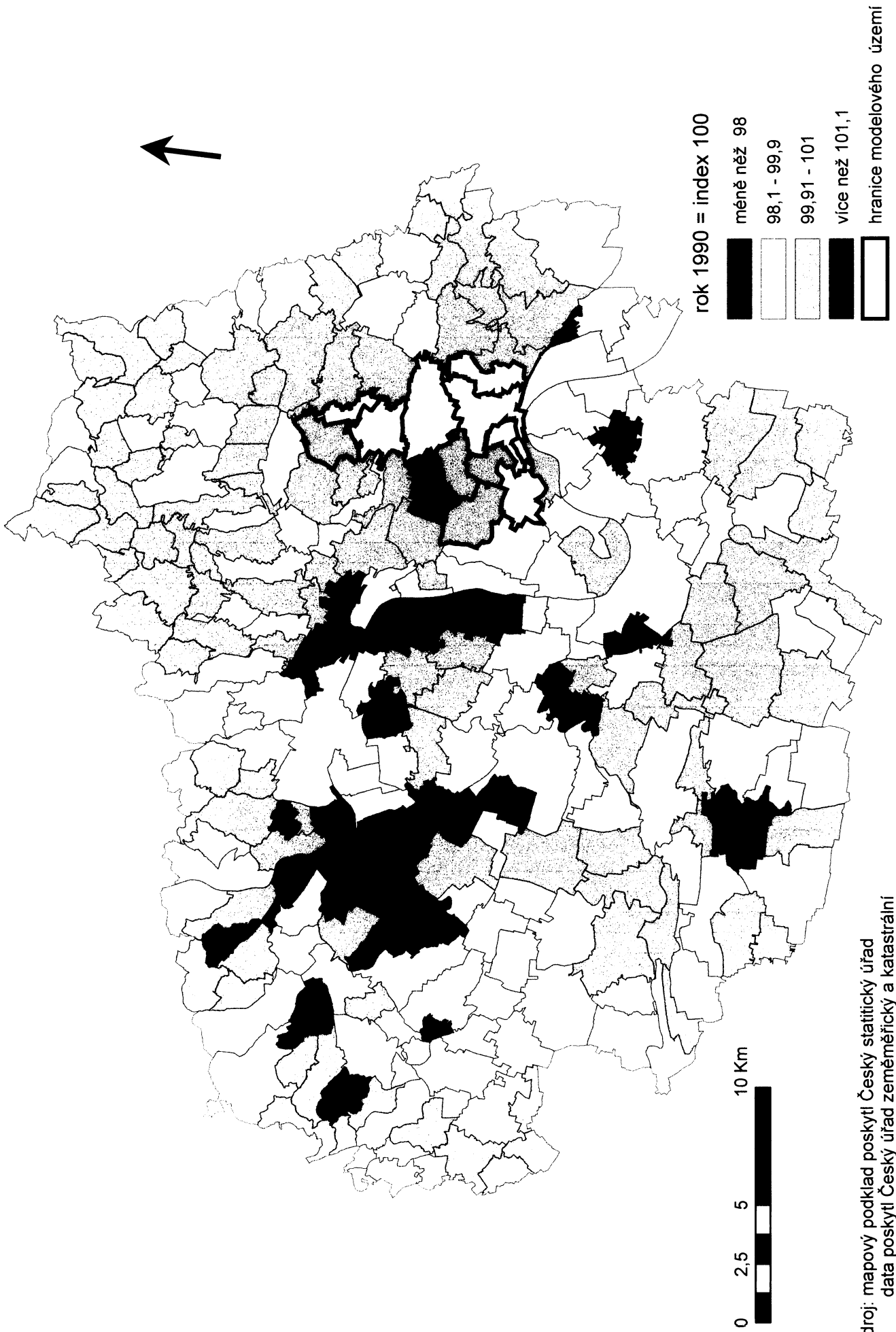

Zdroj: mapový podklad poskytl Český statistický úřad
data poskytl Český úřad zeměměřický a katastrální

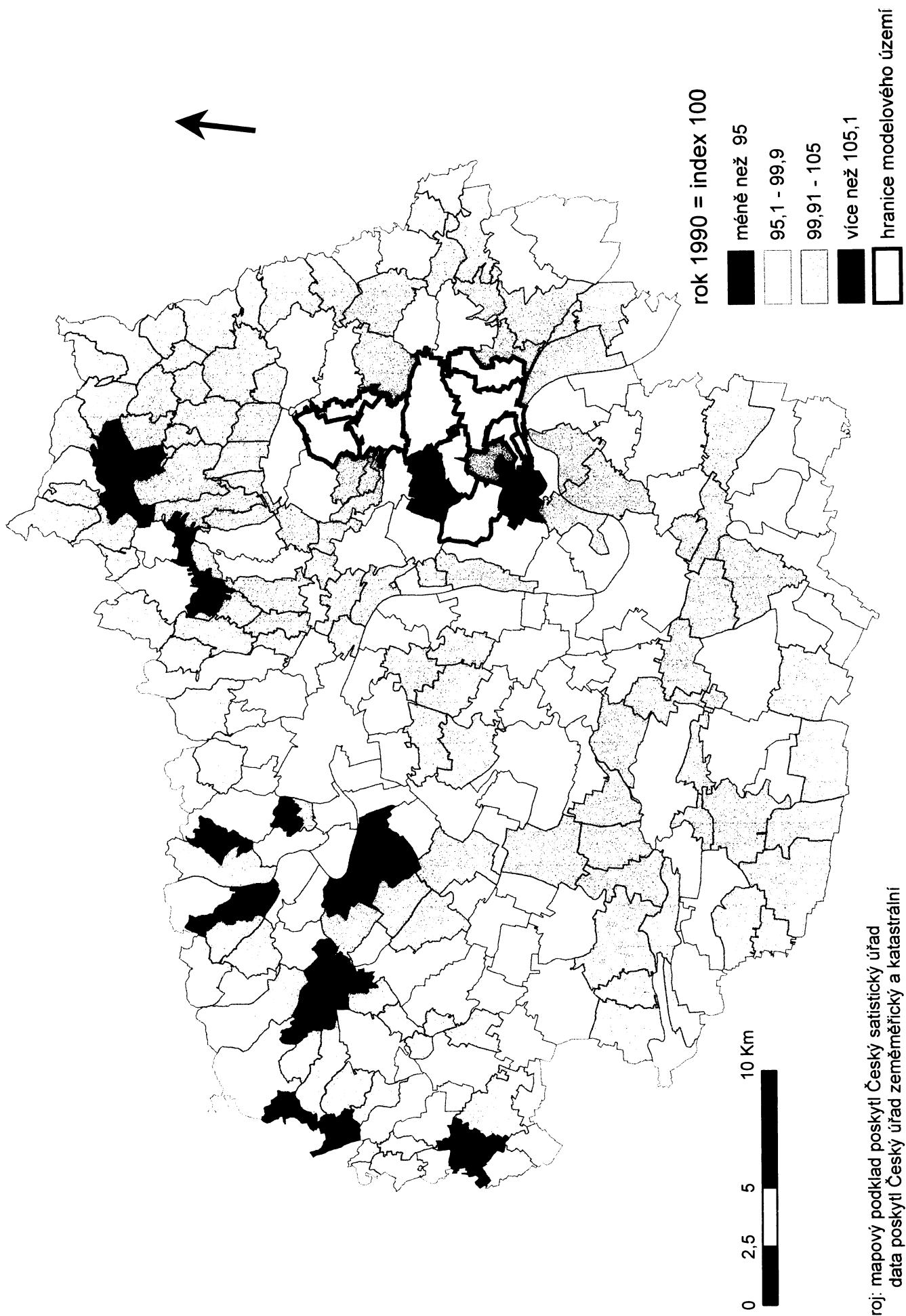
Příloha č. 9.4: Podíl trvalých kultur na zemědělské půdě v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice v roce 2000

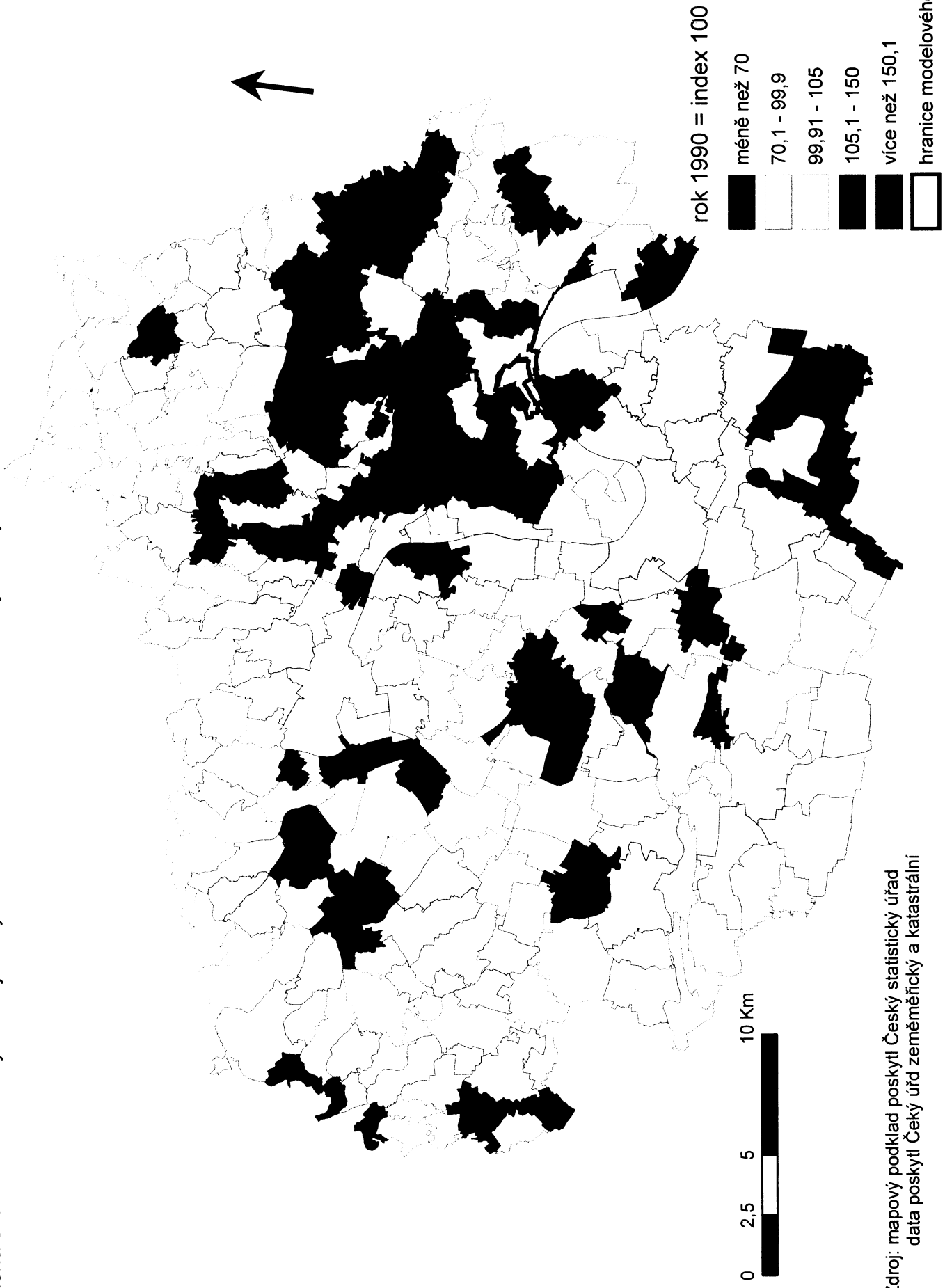
Příloha č. 9.5: Index změny rozlohy zemědělské půdy v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice v letech 1990 a 2000

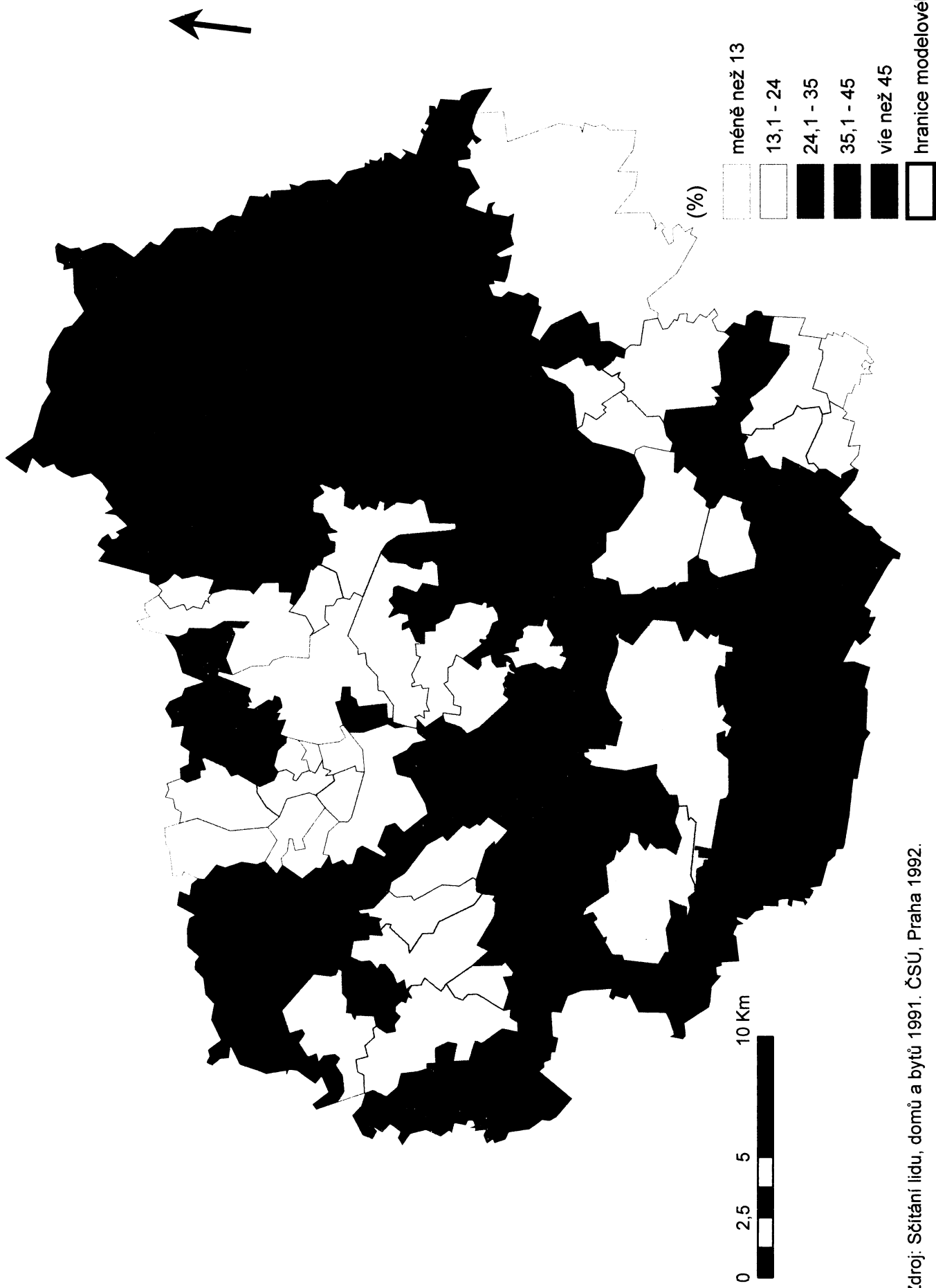
Příloha č. 9.6: Index změny rozlohy orné půdy v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice v letech 1990 a 2000

Příloha č. 9.7: Index změny rozlohy trvalých kultur v letech 1990 a 2000 v jednotlivých katastrech okresu Litoměřice

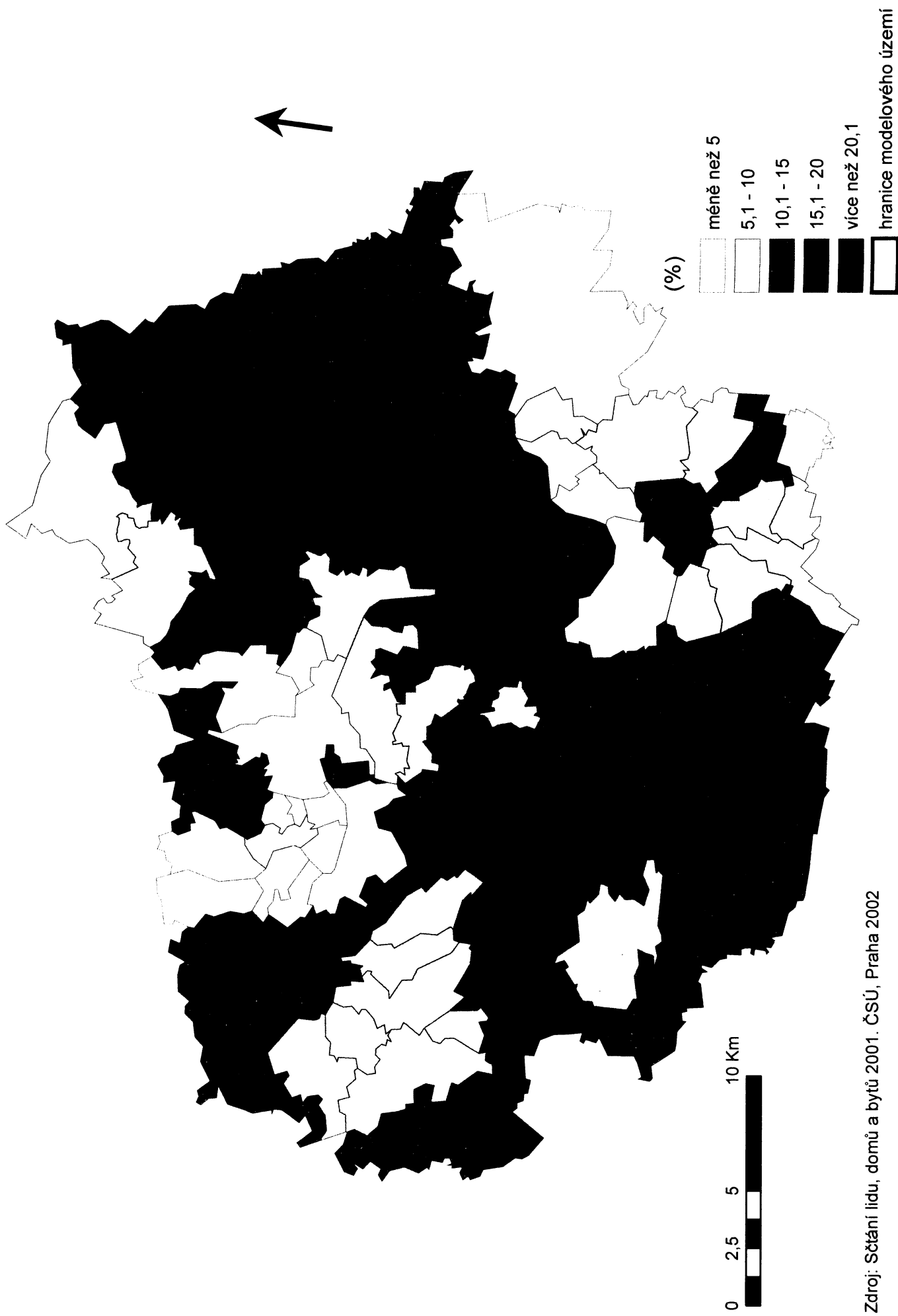

Příloha č. 9.8: Zaměstnanost v zemědělství v obcích okresu Lioměřice v roce 1991

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1991. ČSÚ, Praha 1992.

Příloha č. 9.9: Zaměstnanost v zemědělství v obcích okresu Litoměřice v roce 2001

Příloha č. 9.11: Dotazníkové šetření 2006

1) Půdní fond (v ha)

	ZP hospodaří celkem na (ha)
Výměra zemědělské půdy	
Orná půda	
Louky a pastviny	
Chmelnice	
Sady	
Půda převedená do klidu	
Ostatní půda	

2) Zaměstnanci

Počet trvale činných pracovníků	
Věková struktura	
Vzdělanostní struktura	
Sezónní zaměstnanci	

3) Rostlinná výroba

	osevní plochy (ha)	produkce (tun)
Obiloviny celkem		
Pšenice		
Ječmen		
Žito		
Oves		
Brambory		
Cukrovka		
Řepka		
Picniny		
Kukuřice		

4) Živočišná výroba

	počet kusů
Skot	
z toho krávy	
Prasata	
z toho prasnice	
Drůbež	

5)Dotace

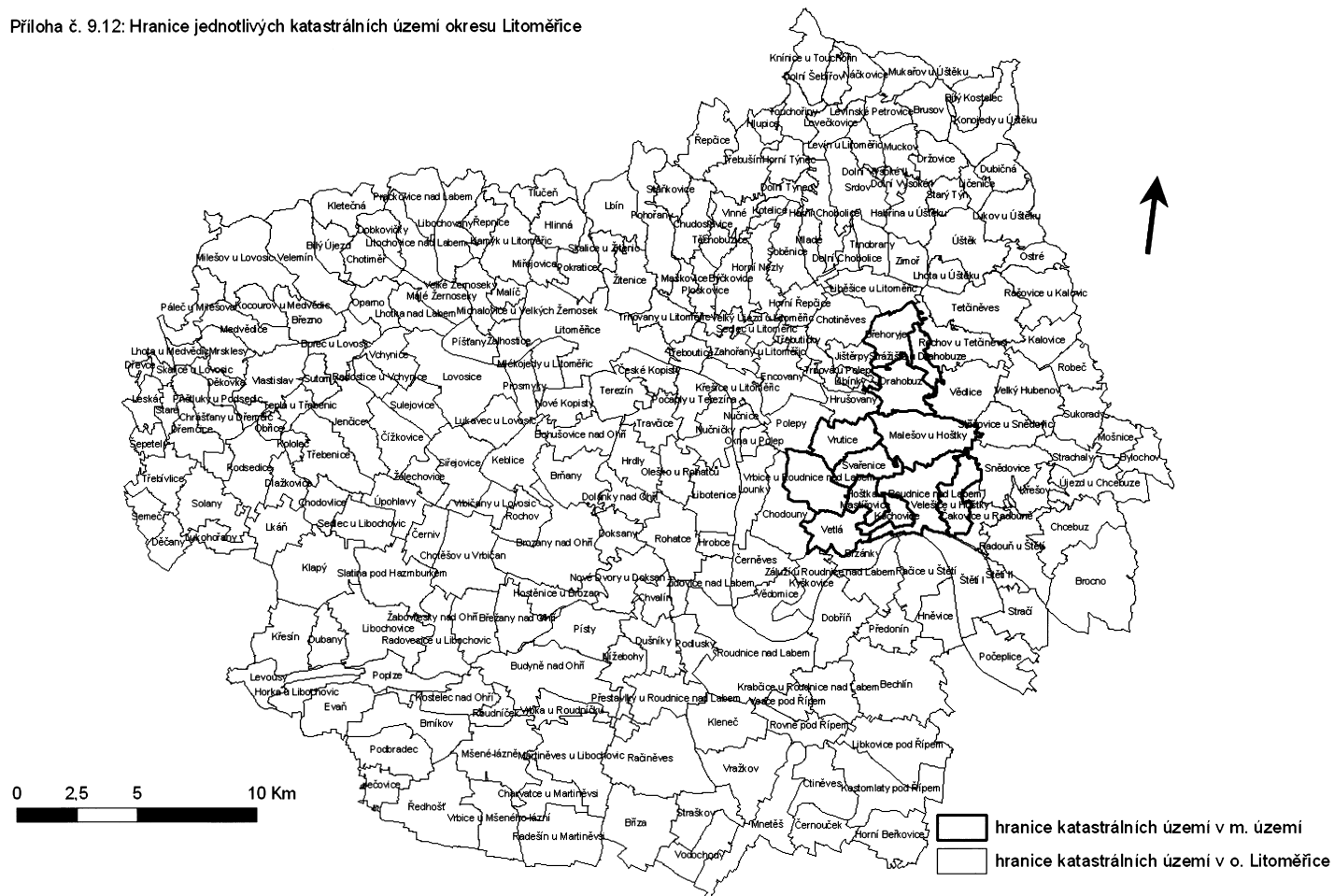
Jaké dotační tituly využíváte?

Do jaké míry ovlivňují dotace výrobní zaměření vašeho podniku?

Jaké představy máte o budoucnosti vašeho podniku?

Jak hodnotíte současnou dotační politiku?

Príloha č. 9.12: Hranice jednotlivých katastrálních území okresu Litoměřice

Zdroj: mapový podklad poskytl Český statistický úřad